

Research Article

Vol. 17, No. 1, 2025, p. 231 - 269

Examining the Relationships among Entrepreneurial Spirit, Academic Performance, and Migration Tendency among Students: A Structural Equation Modeling Approach

M. Afkhami Mostafavi¹ , M. Imanian Ardebili^{2*} , M. Amirpour³

1. Development of Social Sciences, Qochan Branch, Islamic Azad University, Qochan, Iran
2. Department of Social Sciences, Qochan Branch, Islamic Azad University, Qochan, Iran
3. Department of Social Sciences, Qochan Branch, Islamic Azad University, Qochan, Iran

(* - Corresponding Author Email: m.imanian@iauu.ac.ir)

<https://doi.org/10.22067/tmj.2025.90930.1638>

Received:2024/11/23	How to cite this article: Afkhami Mostafavi, M.; Imanian, M. & Amirpour, M. (2024). Examining the Relationships among Entrepreneurial Spirit, Academic Performance, and Migration Tendency among Students: A Structural Equation Modeling Approach. <i>Transformation Management Journal</i> , 17(1): 231-269. (in Persian with English abstract). https://doi.org/10.22067/tmj.2025.90930.1638
Revised:2025/03/17	
Accepted:2025/04/16	
Available Online:2025/04/16	

1- INTRODUCTION

The significant migration of scientific elites from Iran, particularly in recent years, has emerged as a serious issue, and it is clear that the country's trajectory of knowledge and technological advancement has not been immune to the detrimental effects of this phenomenon. Over the past two decades, in response to the prevailing environment, numerous infrastructures for scientific and intellectual development have been

©2025 The author(s). This is an open access article distributed under
[Creative Commons Attribution 4.0 International License \(CC BY 4.0\)](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

established for the younger generation, fostering hope for their retention within the country. The inclination toward migration is a complex socio-economic phenomenon that has consistently attracted significant attention from researchers and policymakers worldwide. Multiple factors contribute to the formation of this tendency, which can be broadly categorized into "pull" and "push" factors. Push factors refer to conditions that drive individuals away from their home country. These factors include unfavorable economic conditions (e.g., unemployment, poverty, and crises, which can compel individuals to seek better opportunities abroad); insecurity and conflict (individuals living in conflict zones often migrate to other countries in search of greater security and a better quality of life); and insufficient educational opportunities (driving many to seek superior educational opportunities overseas). Migration tendencies represent a multidimensional phenomenon influenced by various economic, social, and cultural factors. A more precise understanding of these factors can help policymakers develop strategies to manage migration and enhance the quality of life in countries of origin.

2- THEORETICAL FRAMEWORK

In this research, to establish the theoretical framework and hypotheses, several theories have been applied: Everett Lee's push-pull theory, functionalist perspectives on unmet individual needs within society, Immanuel Wallerstein's world-systems theory highlighting the weakness and mismanagement of peripheral countries, Johnson's globalization model addressing the migration of human capital and intellectual forces from low-capability geographic regions to areas with better educational and occupational opportunities, Anthony Giddens' theory of structuration regarding the role of macro-social structures in shaping human agency and migration decisions, Goldthorpe and Smith's status crisis theory emphasizing elites' perceptions of their prestige and standing, and the theory of relative deprivation of elites with respect to their lack of access to social, academic, and research privileges. These theories have been employed with

a particular focus on Everett Lee's push-pull theory to analyze and explain the research variables.

3- METHODOLOGY

This research was conducted in the field using a survey method. In terms of purpose, it is an applied study, and its findings can be applied to planning and policymaking regarding student migration and the promotion of entrepreneurial spirit among them. The statistical population consisted of all students at Ferdowsi University and Mashhad University of Medical Sciences across all academic levels during the 2021–2022 academic year. From a total of 24,000 students, a sample of 442 individuals was selected using stratified random sampling.

4- RESULTS & DISCUSSION

The results of the regression analysis reveal that entrepreneurial spirit has a positive and significant effect on the inclination toward migration. The obtained beta coefficient indicates that as entrepreneurial spirit increases, the tendency to migrate also increases. Furthermore, the coefficient of determination suggests that a significant portion of the variance in migration inclination can be explained by entrepreneurial spirit, indicating that individuals with a higher entrepreneurial spirit exhibit a greater tendency to migrate, potentially driven by motivations such as professional development, access to better opportunities, and reduced environmental barriers. Additionally, the examination of the impact of entrepreneurial spirit on academic performance reveals that this variable has a positive and significant effect on educational achievement. This finding suggests that individuals with a higher entrepreneurial spirit tend to achieve better academic performance. This relationship may stem from the cognitive and motivational characteristics of entrepreneurial individuals, which contribute to increased focus, perseverance, and effective planning in scholarly activities.

5- CONCLUSIONS & SUGGESTIONS

The main findings regarding the variable of entrepreneurial spirit indicate that the average entrepreneurial spirit among students (57.00) is relatively high. Additionally, all dimensions of entrepreneurial spirit—achievement orientation, creativity, independence, risk-taking, and tolerance for ambiguity—are above the average, and these differences are statistically significant (supporting the first hypothesis). Gender significantly influences entrepreneurial spirit, with men demonstrating higher levels of entrepreneurial spirit. In this regard, previous studies have concluded that a strong entrepreneurial spirit can impact students' academic performance and career aspirations, consistent with the findings of the present study. Some studies have also emphasized that entrepreneurial spirit serves as a critical factor in economic and social development. The main results of this study show that entrepreneurial spirit is relatively high among students, which could contribute to the development of job creation and entrepreneurial opportunities. The results, in line with previous research, further indicate that men have a higher entrepreneurial spirit, highlighting the role of cultural and social factors.

Regarding the variable of students' academic performance, the main results indicate that the average academic performance (41.70) is relatively high, and there is a positive and significant relationship between academic performance and entrepreneurial spirit (correlation coefficient: 0.448). Gender significantly impacts academic performance, with women demonstrating better academic outcomes. Additionally, academic level has a significant effect on academic performance. Consistent with previous studies, the current research indicates that high academic performance can boost self-confidence and motivation to pursue career opportunities, and highlights the link between high academic performance and entrepreneurial spirit. The results also show that women have better academic performance, supporting previous studies that have found a positive relationship between creativity and academic performance. The main results indicate that educational level affects academic performance, consistent with previous

studies emphasizing the role of education in promoting entrepreneurial performance.

For the variable of students' migration inclination, the main findings indicate that the average migration inclination among students (35.31) is relatively high. Migration inclination shows a positive and significant relationship with entrepreneurial spirit (correlation coefficient: 0.511) and academic performance (correlation coefficient: 0.378). Income significantly impacts migration inclination, with individuals earning higher incomes showing a greater tendency to migrate. Educational level also has a significant effect on migration inclination.

Keywords: Elite Migration, Entrepreneurial Spirit, Academic Performance, Students.

بررسی روابط روحیه کارآفرینی، عملکرد تحصیلی و گرایش به مهاجرت در بین دانشجویان با رویکرد معادلات ساختاری

مریم سادات افخمی مصطفوی

گروه علوم اجتماعی، واحد قوچان، دانشگاه آزاد اسلامی، قوچان، ایران

مسعود ایمانیان اردبیلی*

گروه علوم اجتماعی، واحد قوچان، دانشگاه آزاد اسلامی، قوچان، ایران

مهناز امیرپور

گروه علوم اجتماعی، واحد قوچان، دانشگاه آزاد اسلامی، قوچان، ایران

<https://doi.org/10.22067/tmj.2025.90930.1638>

نوع مقاله: پژوهشی

چکیده

امروزه مهاجرت نخبگان یکی از مسائل مهم ایران است. از این رو، هدف این مطالعه، بررسی روابط روحیه کارآفرینی، عملکرد تحصیلی و گرایش به مهاجرت در بین دانشجویان با رویکرد معادلات ساختاری استفاده از روش توصیفی-همبستگی است. پرسشنامه‌های آنلاین از طریق دانشجویان دانشگاه فردوسی و علوم پزشکی مشهد طی دو ماه (مهر و آبان ۱۴۰۰) جمع‌آوری شد. یافته‌های پژوهش نشان داد از بین ابعاد روحیه کارآفرینی، بعد توفیق‌طلبی بیشترین نمره و بعد ریسک‌پذیری کمترین نمره را کسب نموده است. نتایج آزمون پیرسون بیانگر این است که هر چه روحیه کارآفرینی در دانشجویان بیشتر باشد، گرایش به مهاجرت نیز در آن‌ها بالاتر است. نتایج آزمون ضریب همبستگی اسپیرمن نیز نشان داد رابطه‌ای مثبت با شدت ۰.۳۷۸ بین دو متغیر کیفیت زندگی تحصیلی و گرایش به مهاجرت وجود دارد و هرچه کیفیت زندگی تحصیلی دانشجویان بالاتر باشد، گرایش آنان به مهاجرت نیز افزایش می‌یابد. نتایج رویکرد معادلات ساختاری گویای این بود که روحیه کارآفرینی با ضریب استاندارد ۰.۶۰۵ تأثیر مثبتی بر عملکرد تحصیلی دارد و دانشجویان با روحیه کارآفرینی قوی‌تر، عملکرد تحصیلی بهتری دارند. روحیه کارآفرینی همچنین با ضریب ۰.۵۲۷ بر گرایش به مهاجرت تأثیر دارد و دانشجویان با روحیه کارآفرینی قوی‌تر، تمایل بیشتری به مهاجرت نشان می‌دهند. عملکرد تحصیلی نیز با ضریب ۰.۱۱۱ (با شدت کمتر از دو عامل قبلی) بر گرایش به مهاجرت اثرگذار است. براساس نتایج پیشنهاد می‌گردد که به کارگیری روحیه کارآفرینی در قالب ارتباط دانشگاه با صنعت و طرح‌های مرتبط با کارآفرینی دانشجویان دانشگاه فردوسی و علوم پزشکی مشهد، به گونه‌ای باشد تا بتواند در کاهش گرایش به مهاجرت آن‌ها نقش مؤثری داشته باشد.

کلیدواژه‌ها: مهاجرت نخبگان، روحیه کارآفرینی، عملکرد تحصیلی، دانشجویان.

* نویسنده مسئول: m.imanian@iauu.ac.ir

مقدمه

یکی از عواملی که امروزه نقش پر اهمیت و بسزایی در رشد و توسعه هر جامعه دارد، منابع انسانی آن جامعه می‌باشد (Khan & Mahmood, 2024, pp.2-3). مدیریت صحیح منابع انسانی موجبات افزایش میزان سواد، نوآوری‌های بیشتر، افزایش سطح رفاه و درنهایت رشد اقتصادی و توسعه کشورها را فراهم خواهد نمود (Kumar, 2018, p.53). موضوع کارآفرینی نیز ازجمله موضوعاتی است که تداعی گر بهره‌وری و رشد اقتصادی، توسعه تجارت و گسترش کسب‌وکارهای جدید می‌باشد (Prasetyo, 2019, pp.2-4). کارآفرینی فرآیندی است که از طریق آن دانش جدید به محصولات و خدمات تبدیل می‌شود (Brancu et al., 2012, p. 224).

وجود روحیه کارآفرینی نقش تسهیل‌کننده‌ای در توسعه کشورها دارد. امروزه در هر کشوری روحیه کارآفرینی دانشجویان از اهمیت اقتصادی و اجتماعی زیادی برخوردار است. دانشجویان، کارآفرینان آینده خواهند بود و این برنامه‌ها و کارآفرینی آن‌هاست که می‌تواند به‌شدت بر آینده و رفاه اقتصادی جامعه تأثیر بگذارد (Qosja & Druga, 2015, pp.681-685). نخبگان علمی (افراد دارای تحصیلات عالی و مهارت‌های بالا) هستند که نقش بسیار تأثیرگذاری در تسریع رشد اقتصادی و توسعه کشورها خواهند داشت (Saroj et al., 2024, pp.1075-1077). پیشرفت و ترقی کشورها در گرو جذب نیروی انسانی متخصص، پرورش، نگهداری و بهره‌برداری صحیح از نخبگان و منابع انسانی فرهیخته است (Mohiuddin et al., 2022). اغلب کشورهای درحال توسعه با پدیده‌ای به نام مهاجرت نخبگان یا فرار مغزها روبه‌رو هستند که بروز آن به مجموعه‌ای از شکاف‌ها و نابرابری‌ها در عرصه‌های اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و علمی مربوط می‌شود (Baas & Yeoh, 2019, pp.162-165).

مهاجرت چشمگیر نخبگان علمی از ایران به‌ویژه در سال‌های اخیر به‌صورت مسئله‌ای نگران‌کننده درآمده و روشن است که روند توسعه‌ی دانش و فناوری در کشور از آثار مخرب این پدیده بی‌نصیب نمانده است. در دو دهه گذشته با توجه به فضای حاکم، بسیاری از زیرساخت‌ها برای توسعه علم و دانش برای جوانان مهیا شده و آنان را امیدوار به ماندن در کشور نموده است (Khodadad Kashi et al., 2023, pp.709-715). گرایش به مهاجرت یکی از پدیده‌های اجتماعی و اقتصادی پیچیده‌ای است که همواره در دنیای امروز توجه بسیاری از محققان و سیاست‌گذاران را به خود جلب کرده است (Akpuokwe et al., 2024, pp.212-213). عوامل متعددی در شکل‌گیری این گرایش نقش دارند که می‌توان آن‌ها را به دو دسته کلی عوامل جاذبه و دافعه تقسیم کرد (Meshram et al., 2024, pp.427-432). عوامل دافعه به شرایطی اشاره دارند که افراد را از کشور خود دور می‌کنند. این عوامل شامل موارد زیر هستند (Naval et al.,

اقتصادی می‌تواند افراد را مجبور به جستجوی فرصت‌های بهتر در کشورهای دیگر کند؛ ناامنی و جنگ (افراد) که در مناطق جنگ‌زده زندگی می‌کنند، برای یافتن امنیت بیشتر و زندگی بهتر، به کشورهای دیگر مهاجرت می‌کنند؛ کمبود امکانات آموزشی (بسیاری از افراد برای دستیابی به فرصت‌های تحصیلی بهتر تصمیم به مهاجرت می‌گیرند).

عوامل جاذبه نیز به شرایطی اشاره دارند که افراد را به سمت کشورهای دیگر جذب می‌کنند. این عوامل شامل موارد زیر هستند (Diogo, 2024; Cleave et al., 2023): فرصت‌های شغلی (افراد) که در کشور خود با مشکل بیکاری مواجه هستند، ممکن است برای یافتن شغل مناسب به کشورهای دیگر بروند؛ کیفیت زندگی (کشورهایی که دارای زیرساخت‌های قوی اجتماعی و اقتصادی هستند، معمولاً مقصدهای محبوب برای مهاجران محسوب می‌شوند)؛ آزادی‌های اجتماعی و سیاسی (افراد) که در کشورهای خود با محدودیت‌ها و فشارهای اجتماعی مواجه هستند، ممکن است تصمیم بگیرند تا به کشورهای دیگر مهاجرت کنند).

با این حال درصد زیادی از نخبگان و برگزیدگان علمی کشور ایران تمایل به مهاجرت به کشورهای توسعه‌یافته و پیشرفته را دارند (Mousavi-Rad & Ghodsian, 2015). بر اساس آخرین آمار موجود (۲۰۲۱)، جمعیت مهاجران ایرانی در دنیا در سال ۱۹۹۰ میلادی، بالغ بر ۸۲۰ هزار نفر بوده است که این رقم در سال ۲۰۲۰ میلادی به ۱۸ میلیون نفر رسیده است. در واقع طی ۳۰ سال گذشته، جمعیت مهاجران ایرانی ۲۰۲ برابر شده است. در حالی که سهم ایران از جمعیت جهان چیزی در حدود ۱/۰۷ درصد است، سهم ایران از جمعیت مهاجران جهان از رقم ۰/۵۴ درصد در سال ۱۹۹۰ میلادی به رقم ۰/۷۰ درصد در سال ۲۰۲۰ افزایش یافته است (سالنامه مهاجرتی ایران، ۱۴۰۰). در نهایت می‌توان بیان داشت که گرایش به مهاجرت یک پدیده چندبعدی است که تحت تأثیر عوامل مختلف اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی قرار دارد (Mahmoudi et al., 2019, pp.695-699). شناخت دقیق‌تر از این عوامل می‌تواند کمک کند تا سیاست‌گذاران راهکارهایی برای مدیریت مهاجرت (Mahmoudi et al., 2017) و ارتقاء کیفیت زندگی در کشورهای مبدأ ارائه دهند (De La Garza, 2010, pp.1-7). در بخش بعدی، ادبیات نظری و پیشینه پژوهش ارائه شده است.

مبانی نظری و پیشینه پژوهش

- روحیه کارآفرینی

کارآفرینان افراد منحصربه‌فردی هستند که به دنبال فرصت‌هایی مورد غفلت قرار گرفته‌اند و نوآوری را به عامل مهم توسعه اقتصادی، پیش می‌برند (Kuckertz & Scheu, 2024; Brancu et al., 2012). افراد با روحیه کارآفرینی قوی معمولاً از مهارت‌های حل مسئله و تفکر انتقادی بالایی برخوردارند که این ویژگی‌ها می‌توانند بر عملکرد تحصیلی آن‌ها تأثیر مثبت بگذارند (Duan et al., 2023, pp.560-569; Khosa & Kalitanyi, 2015, pp.132-150).

ماکس وبر (۱۹۷۶) جامعه‌شناس مشهور آلمانی روحیه‌ی کارآفرینی را عاملی مهم در تشریح و تبیین چگونگی شکل‌گیری تمدن نوین صنعتی و سرمایه‌داری می‌داند و معتقد است که در بازارهای پر رقابت جهانی، فقط کسانی که روحیه‌ی کارآفرینی دارند؛ در عرصه‌های بین‌المللی قادر به ادامه‌ی حیات اقتصادی - اجتماعی می‌باشند. ازجمله مهم‌ترین عوامل مؤثر بر روحیه کارآفرینی می‌توان تحصیلات و تجربه، محیط اجتماعی و فرهنگی و دسترسی به منابع (مالی، مشاوره‌ای و شبکه‌های اجتماعی مؤثر) را نام برد (Lee, 2023, pp.201-205; Qosja, E., & Druga, 2015, pp.681-689).

- عملکرد تحصیلی

عملکرد تحصیلی به نتایج و دستاوردهای آموزشی فرد اشاره دارد که تحت تأثیر عوامل متعددی ازجمله انگیزه، محیط آموزشی و حمایت‌های اجتماعی قرار دارد. عملکرد تحصیلی بالا می‌تواند به افزایش اعتمادبه‌نفس و انگیزه برای پیگیری فرصت‌های شغلی منجر شود. همچنین، افرادی که در زمینه تحصیلات خود موفق‌تر هستند، معمولاً بیشتر تمایل دارند تا مهارت‌های خود را در عرصه‌های کارآفرینی به کار ببرند (Bolzani, 2020, pp.12-30; Miyamoto et al., 2020, pp.1349-1355; Wang et al., 2019, pp.264-271).

- گرایش به مهاجرت

ادبیات نظری پیرامون مهاجرت بسیار متنوع و گسترده است و رشته‌های مختلف علوم انسانی با رویکرد خاص خود در این مورد به نظریه‌پردازی پرداخته‌اند. پایین بودن نرخ دستمزد و حقوق، نارضایتی از شرایط زندگی، نارضایتی از نظام آموزشی، ناآرامی اجتماعی، نبود آزادی‌های سیاسی و غیره از مهم‌ترین عوامل تمایل به مهاجرت هستند (Esmaeili & Mahmoudian, 2023, pp.375-401). در این تحقیق برای تنظیم چارچوب نظری و فرضیات تحقیق، از الگوی جهان‌گرای جانسون (مبنی بر مهاجرت سرمایه انسانی و نیروهای فکری از مناطق جغرافیایی دارای توانمندی پایین به سمت مناطق با امکانات تحصیلی و شغلی بالاتر)، نظریه بحران منزلتی گلد اسمیت (تأکید او بر نوع نگاه نخبگان به شأن و منزلت آن‌ها) و نهایتاً نظریه

محرومیت نسبی نخبگان از امتیازات اجتماعی و علمی پژوهشی بهره برده شده است (Cham Asemani et al., 2024, pp.156-165; Safaie et al., 2023).

مهاجرت نخبگان مسئله‌ای اجتماعی تعریف می‌شود که بر طبق آن، افراد دارای استعداد علمی، اقتصادی یا سیاسی بنا به دلایل محیط اجتماعی، فقدان نظام جذب و تقویت دستاوردها و نظرات خلاقانه یا کم‌توجهی نسبت به سرمایه‌گذاری داخلی در حمایت از طرح‌های پژوهشی و علمی و موضوعات سیاسی یا ایدئولوژیکی، اقدام به مهاجرت دائمی یا موقت از مرزهای جغرافیایی کشورشان می‌کنند (Khosravi et al., 2020, pp.9-11). روند مهاجرت دانشجویان از ایران به کشورهای پیشرفته صنعتی روند صعودی را نشان می‌دهد و در سال‌های اخیر شتاب بیشتری پیدا کرده است. بررسی مفاهیم روحیه کارآفرینی، عملکرد تحصیلی و گرایش به مهاجرت می‌تواند کمک کند تا سیاست‌گذاران و مدیران آموزشی بتوانند راهکارهایی برای ارتقاء کیفیت نظام آموزشی و کاهش تمایل به مهاجرت در دانشجویان ارائه دهند.

چارچوب نظری

در این تحقیق، برای تنظیم چارچوب نظری و فرضیه‌های تحقیق، از نظریه‌های جاذبه دافعه اورت لی، نظریه کارکردگرایان مبنی بر برآورده‌نشدن نیازهای افراد در جامعه، نظریه نظام جهانی والرشاین درباره ضعف و سوءمدیریت کشورهای پیرامون، الگوی جهان‌گرای جانسون مبنی بر مهاجرت سرمایه انسانی و نیروهای فکری از مناطق جغرافیایی دارای توانمندی پایین به سمت مناطق با امکانات تحصیلی و شغلی بالاتر، نظریه دوگانگی ساختاری آنتونی گیدنز درباره عملکرد ساختارهای کلان اجتماعی در شکل‌دادن به عمل کارگزار انسانی در تصمیم‌گیری برای مهاجرت، نظریه بحران منزلتی گلد اسمیت و تأکید او بر نوع نگاه نخبگان به شأن و منزلت آن‌ها و همچنین نظریه محرومیت نسبی نخبگان از امتیازات اجتماعی و علمی و پژوهشی، کمک گرفته شده و با تأکید بر نظریه جاذبه و دافعه اورت لی، به تحلیل و تبیین متغیرهای تحقیق پرداخته شده است (Cohen, 1996; Parsons, 2013; Wallerstein, 1974; American Economic Association, 1965; Runciman, 1966). براساس مفروضات این نظریه، عوامل جاذبه یا برانگیزنده در کشورهای مقصد که به مهاجرت افراد از موطن خود به این کشورها منجر می‌شود، شامل مواردی چون آینده اقتصادی بهتر (کار و درآمد)، رفاه بیشتر (سطح بالاتری از کیفیت زندگی)، فرصت‌های بیشتر برای آموختن (آموزش و پژوهش) و برخورداری از آزادی اندیشه و بیان است که این عوامل افراد را به کشور-های پیشرفته و دارای این امکانات جذب می‌کند. همچنین عوامل دافعه یا مانع‌شونده در کشور ما که به مهاجرت قشر تحصیل‌کرده و متخصص منجر می‌شود، شامل مواردی چون اقتصاد توسعه‌نیافته (فقدان

وضعیت کاری رضایت بخش، اشتغال ناکافی، درآمد سطح پایین، فقدان سنت علمی و پژوهشی (کمبود امکانات و کیفیت نازل خدمات آموزشی)، رعایت نشدن حقوق اجتماعی و شهروندی و غیره می شود.

پیشینه تحقیق

- مطالعات داخلی

بازیار (۲۰۱۱) در پژوهشی که با هدف شناسایی مدل توسعه کارآفرینی اجتماعی در خیریه های شهر تهران و به روش نظریه زمینه ای انجام داده است، از وجود فقر و مشکلات مرتبط با آن به عنوان اصلی ترین شرط علی برای رخداد پدیده مورد نظر یعنی «توسعه کارآفرینی اجتماعی» یاد کرده است.

کیانی و همکاران (۲۰۱۸) با هدف "ارائه مدل ساختاری از عوامل مؤثر بر گرایش به مهاجرت دانشجویان نخبه در دانشگاه سمنان"، از طریق مصاحبه با استفاده از روش پژوهش، توصیفی - همبستگی و مبتنی بر معادلات ساختاری و در جامعه و نمونه آماری، شامل دانشجویان (دختر و پسر) استعداد درخشان دانشگاه سمنان (۱۱۴ نفر) به این نتیجه رسیدند که عوامل علمی، آموزشی و روان شناختی به ترتیب بالاترین میانگین را به خود اختصاص داده اند. در مطالعه جهانی و احمدپور (۲۰۱۸) این نتیجه حاصل شد که بین کارآفرینی و عملکرد تحصیلی دانشجویان رابطه مثبت و معناداری وجود دارد. همچنین بین خلاقیت و عملکرد تحصیلی دانشجویان رابطه مثبت و معناداری وجود دارد.

بنیادی و شاه آبادی (۲۰۱۸) در مطالعه خود به این نتیجه رسیده اند که کارآفرینی ارتباط منفی بر مهاجرت نخبگان در کشورهای عضو گروه ۲۰ دارد، در حالی که تأثیر کارآفرینی بر مهاجرت نخبگان در کشورهای منتخب مثبت می باشد. در تحقیق حسینی و همکاران (۲۰۱۹) با استفاده از روش ترکیبی (کمی و کیفی) و با انتخاب ۴۰۵ نفر از دانشجویان نخبه دانشگاه های دولتی و آزاد در شهر تهران و انجام مصاحبه های عمیق با ۹۵ نفر از نخبگان مهاجر ساکن آمریکا، این نتیجه حاصل شد که گرایش نخبگان فرهنگی به مهاجرت به کشورهای توسعه یافته، ۵۶ درصد زیاد، ۲۹ درصد متوسط و ۱۵ درصد کم بوده است.

- مطالعات خارجی

نتایج پژوهش کوجا و دروگا (۲۰۱۵) نشان داد که اشتغال بیشترین مسئله دانشجویان تحصیلات تکمیلی است به طوری که نرخ بیکاری جوانان ۱۵-۲۹ ساله ۳۴/۲ درصد است. مطالعه کوهن (۲۰۱۷) نشان داد مهاجران به دلیل ویژگی های شخصیتی مانند ریسک پذیری بیشتر تمایل دارند تا کسب و کارهای جدید راه اندازی کنند و این موضوع می تواند تحت تأثیر عملکرد تحصیلی آنها نیز باشد. در مطالعه هوانگ و همکاران (۲۰۲۱). با تمرکز بر ارتقای قصد کارآفرینی تحت پس زمینه آموزش کارآفرینی، از یک مدل

معادلات ساختاری برای بررسی نقش سیاست کارآفرینی، عملکرد کارآفرینانه و روحیه کارآفرینی استفاده شد. نتایج آن‌ها نشان داد که همبستگی مثبت معنی‌داری بین سیاست کارآفرینی و ارتقای کارآفرینی وجود و عملکرد آفرینی اثر مثبت بر سیاست کارآفرینی دارد.

مطالعه یو و لئو (۲۰۲۳) نشان داد که عوامل فشار (مانند استرس شغلی) و جذب (مانند شناسایی فرصت‌های کارآفرینی) بر نیت کارآفرینی آکادمیک تأثیرگذار هستند. تحقیقات جورج (۲۰۲۳) حاکی از آن بود که مهاجران بازگشتی دارای سوابق تحصیلی و تجربیات حرفه‌ای متنوعی بوده‌اند که هم قبل از مهاجرت و هم در طول دوران خارج از کشور کسب کردند. همچنین تجربیات و تأثیرات کارآفرینان مهاجر بازگشته زن ماهر در بخش خدمات فناوری نیجریه کمک زیادی به رشد و توسعه کشور کرده است.

مطالعه والتر و همکاران (۲۰۲۴) نشان داد که در آلمان دانشجویان با سابقه مهاجرت تمایل بیشتری به راه‌اندازی کسب‌وکار دارند و این تمایل تحت تأثیر عوامل اجتماعی و فرهنگی قرار دارد. همچنین مطالعه گدا وادیا و همکاران (۲۰۲۴) بیانگر آن بود که مهاجران نسبت به بومی‌ها تمایل بیشتری به راه‌اندازی کسب‌وکار دارند و عوامل مانند تحصیلات و زمینه‌های شغلی در این تمایل تأثیرگذار هستند. نتایج مطالعه زانگ و همکاران (۲۰۲۴) نیز حاکی از آن است که تنوع فرهنگی در مناطق میزبان چالش‌هایی مانند رقابت منابع و درگیری‌های اجتماعی را برای کارآفرینان مهاجر ایجاد می‌کند. همچنین نتایج آن‌ها با تحلیل رگرسیون لاجیت نشان داد که تنوع فرهنگی در مناطق میزبان می‌تواند مشارکت مهاجران را در فعالیت‌های کارآفرینی، به‌ویژه در کارآفرینی «خوداشتغالی» کاهش دهد. تحقیقات کیوکرتر و اسپچو (۲۰۲۴) نشان داد که فعالیت کارآفرینانه توسط دانشگاهیان جزء حیاتی انتقال فناوری دانشگاه است. همچنین نشان دادند که اساتیدی که در دانشگاه‌های بسیار معتبر کار می‌کنند، عملکرد تحقیقاتی بالاتری از خود نشان می‌دهند.

مطالعات پیشین نشان‌دهنده ارتباط پیچیده بین روحیه کارآفرینی، عملکرد تحصیلی و گرایش به مهاجرت هستند. شناخت دقیق‌تر از این روابط می‌تواند کمک کند تا سیاست‌گذاران راهکارهایی برای ارتقاء کیفیت نظام آموزشی و حمایت از فعالیت‌های کارآفرینانه ارائه دهند. همچنین، این یافته‌ها می‌توانند مبنایی برای پژوهش‌های آینده در زمینه ارتباطات میان این سه مفهوم باشند و نیازمند بررسی‌های بیشتر برای تحلیل دقیق‌تر ابعاد مختلف آن‌ها است. مهاجرت می‌تواند با بهبود دسترسی به فرصت‌های آموزشی، عملکرد تحصیلی را افزایش دهد که به نوبه خود روحیه کارآفرینی را تقویت می‌کند. مهاجرت مستقیماً می‌تواند روحیه کارآفرینی را تحت تأثیر قرار دهد (مثبت یا منفی)، که این موضوع به‌صورت غیرمستقیم بر

عملکرد تحصیلی تأثیر می‌گذارد. عملکرد تحصیلی بالا می‌تواند روحیه کارآفرینی را تقویت کند و این موضوع می‌تواند تصمیم‌گیری برای مهاجرت را تحت تأثیر قرار دهد (Capra, 2014). با توجه به مطالب فوق؛ ضرورت دارد پدیده مهاجرت نخبگان به دقت مطالعه و بررسی شود و سیاست‌های متناسب برای کنترل و هدایت این امر اتخاذ شود. بر این اساس، پژوهش حاضر به دنبال بررسی فرضیه‌های زیر است:

فرضیه اول: خصیصه‌های مختلف روحیه کارآفرینی در بین دانشجویان به میزان زیاد برقرار است.

فرضیه دوم: روحیه کارآفرینی با عملکرد تحصیلی رابطه دارد.

فرضیه سوم: میزان گرایش به مهاجرت در بین دانشجویان زیاد است.

فرضیه چهارم: بین روحیه کارآفرینی و گرایش به مهاجرت رابطه معناداری وجود دارد.

فرضیه پنجم: بین کیفیت زندگی تحصیلی و گرایش به مهاجرت رابطه معناداری وجود دارد.

برای بررسی فرضیه‌های بالا با توجه به هدف پژوهش حاضر؛ جمع‌آوری اطلاعات با ابزار پرسشنامه به مدت ۲ ماه از ابتدای مهرماه ۱۴۰۰ تا انتهای آبان ماه ۱۴۰۰ انجام شده است.

روش‌شناسی

- داده‌ها و طراحی پرسشنامه

این پژوهش به صورت میدانی و مبتنی بر تکنیک پیمایش انجام شده است. همچنین از نظر هدف، تحقیقی کاربردی است و نتایج حاصل از آن می‌تواند در برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری در زمینه مهاجرت دانشجویان و تقویت روحیه کارآفرینی در بین آن‌ها مورد استفاده قرار گیرد. جامعه آماری پژوهش شامل کلیه دانشجویان دانشگاه‌های فردوسی و علوم پزشکی مشهد در کلیه مقاطع تحصیلی در سال تحصیلی ۱۴۰۰ است که از میان ۲۴۰۰۰ نفر دانشجو در تمام مقاطع تحصیلی، نمونه‌ای به تعداد ۴۴۲ نفر به شیوه نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌ای انتخاب شده است. این روش به منظور تضمین نمایندگی مناسب از گروه‌های مختلف جمعیتی شامل جنسیت، سن، رشته‌های تحصیلی و مقاطع مختلف در نظر گرفته شده و از هر طبقه نمونه‌گیری تصادفی انجام شده است. در این تحقیق از ابزار پرسشنامه برای جمع‌آوری اطلاعات استفاده شده است. طراحی پرسشنامه به صورت پرسشنامه خودساخته برای متغیر عملکرد تحصیلی و گرایش به مهاجرت و پرسشنامه استاندارد برای متغیر روحیه کارآفرینی صورت گرفته است. در این پرسشنامه متغیرهای روحیه کارآفرینی و عملکرد تحصیلی به عنوان متغیر مستقل و گرایش به مهاجرت به عنوان متغیر وابسته مورد سنجش قرار گرفته است. در تجزیه و تحلیل داده‌ها از نرم‌افزارهای آماری SPSS و AMOS و

همچنین از آزمون ضریب همبستگی پیرسون برای بررسی رابطه بین متغیرهای تحقیق استفاده شده است. در این تحقیق، تکنیک‌های تحلیل آماری چندمتغیره، برحسب نیاز به کار برده شده است. جهت بررسی پایایی ابزار تحقیق از آماره آلفای کرونباخ استفاده شده است؛ که نتایج آن در جدول زیر ارائه شده است.

جدول (۱): پایایی ابزار پژوهش با آماره آلفای کرونباخ

نام متغیر	تعداد گویه‌ها	مقدار آلفای کرونباخ
ارزیابی از پایگاه اجتماعی-اقتصادی	۲	۰.۷۰۱
بعد شناختی مهاجرت	۳	۰.۷۵۷
بعد عاطفی مهاجرت	۳	۰.۷۸۰
بعد رفتاری مهاجرت	۳	۰.۸۱۳
گرایش به مهاجرت	۹	۰.۹۰۶
عملکردی	۳	۰.۷۱۰
برنامه‌ریزی و هدفمندی	۳	۰.۷۳۱
کار تیمی	۳	۰.۶۶۷
هویت‌یابی اجتماعی	۳	۰.۶۷۸
عملکرد تحصیلی	۱۲	۰.۷۲۵
ریسک‌پذیری	۳	۰.۸۰۲
خلاقیات	۳	۰.۶۵۴
استقلال‌طلبی	۳	۰.۷۰۱
تحمل ابهام	۳	۰.۷۱۰
توفیق‌طلبی	۴	۰.۶۹۹
روحیه کارآفرینی	۱۶	۰.۸۲۵

همان‌طور که در جدول (۱) مشاهده می‌شود، در رابطه با هر چهار متغیر ارزیابی پایگاه اجتماعی-اقتصادی، گرایش به مهاجرت، عملکرد تحصیلی و روحیه کارآفرینی، مقدار آلفای کرونباخ بیشتر از ۰.۷ است؛ بنابراین می‌توان گفت که ابزار تحقیق پایا است و از قابلیت اعتماد برخوردار است. برای بررسی روایی یا اعتبار ابزار تحقیق، از روش اعتبار صوری (توافق داوران) و تکنیک تحلیل عاملی استفاده شده است. در این پژوهش با استفاده از نرم‌افزار SPSS برای سه شاخص اصلی روحیه کارآفرینی، عملکرد تحصیلی و گرایش به مهاجرت، تحلیل عاملی تأییدی انجام شد که نتایج در ادامه آمده است.

تحلیل عاملی برای شاخص روحیه کارآفرینی: این شاخص از بیست گویه ساخته شده است. مقدار KMO برابر با ۰.۸۱۸ است که نشان‌دهنده کفایت نمونه برای انجام تحلیل عاملی است. معمولاً مقادیر بیشتر از ۰.۷، به‌عنوان سطح قابل قبول کفایت نمونه‌گیری در نظر گرفته می‌شوند. آزمون بارتلت با سطح معناداری ۰.۰۰۰، نشان می‌دهد که ماتریس همبستگی بین متغیرها معنادار است؛ از این رو فرض صفر رد می‌شود که به معنای مناسب بودن داده‌ها برای تحلیل عاملی است.

تحلیل عاملی برای شاخص عملکرد تحصیلی: این شاخص از دوازده گویه ساخته شده است. مقدار KMO برابر با ۰.۷۸۶ است که بیشتر از مقدار حداقل (۰.۷) است و نشان می‌دهد، داده‌ها برای تحلیل عاملی مناسب هستند و همچنین اشتراک‌های بین متغیرها کافی است و تحلیل عاملی می‌تواند ساختار عاملی مناسبی را برای شاخص عملکرد تحصیلی ارائه دهد. آزمون بارتلت نیز معنادار است ($\text{Sig.}=0.000$) که بیان می‌کند متغیرها با یکدیگر ارتباط معناداری دارند و فرض کرویت رد می‌شود؛ بنابراین تحلیل عاملی برای این داده‌ها قابل استفاده است.

تحلیل عاملی برای شاخص گرایش به مهاجرت: این شاخص از ۹ گویه ساخته شده است. مقدار KMO برابر با ۰.۹۲۸ است که به‌طور چشمگیری بیشتر از حداقل مورد نیاز (۰.۷) است و نشان می‌دهد که داده‌ها برای تحلیل عاملی بسیار مناسب هستند. این مقدار نشان‌دهنده کفایت نمونه‌گیری است و بیان می‌کند که همبستگی بین متغیرها کافی است و تحلیل عاملی می‌تواند ساختار عاملی معناداری را ارائه دهد. آزمون بارتلت نیز معنادار است ($\text{Sig.}=0.000$) که نشان می‌دهد متغیرها همبستگی معناداری با یکدیگر دارند و فرض کرویت رد می‌شود؛ به عبارت دیگر، داده‌ها برای تحلیل عاملی مناسب هستند.

نتایج

تحقیق حاضر تلاش می‌کند تا برخی از مهم‌ترین زمینه‌ها و انگیزه‌های مرتبط با گرایش جوانان تحصیل‌کرده دانشگاهی برای مهاجرت به خارج از کشور را مورد بررسی قرار دهد. در تجزیه و تحلیل داده‌ها از نرم‌افزارهای SPSS و AMOS استفاده شده است. از آزمون ضریب همبستگی پیرسون نیز برای بررسی رابطه بین متغیرهای تحقیق استفاده شده است. در رابطه با کلیه متغیرها، مقدار آلفای کراباخ بالاتر از ۰.۷ بوده است بنابراین می‌توان گفت که ابزار تحقیق پایا و از اعتماد مورد تاییدی برخوردار است. قبل از ارائه نتایج اصلی تحقیق، لازم است تا برخی ویژگی‌های جمعیت‌شناختی دانشجویان مورد مطالعه، ارائه شوند. در جدول ۲، توصیف ویژگی‌های جمعیت‌شناختی دانشجویان بیان شده است.

جدول (۲): توصیف ویژگی‌های جمعیت شناختی دانشجویان

متغیر	طبقات	درصد	متغیر	طبقات	درصد
جنسیت	زن	۵۲.۹	مقطع تحصیلی	کارشناسی	۱۹.۹
	مرد	۴۷.۱		کارشناسی ارشد	۳۱.۴
وضعیت تأهل	مجرد	۸۷.۳		دکتر	۴۸.۶
	متأهل	۱۲.۷	درآمد	کمتر از ۳ میلیون تومان	۸
دانشکده محل تحصیل	پزشکی	۲۱.۳		بین ۳ تا ۶ میلیون تومان	۲۱.۴
	مهندسی	۱۷.۶		بین ۶ تا ۹ میلیون تومان	۲۲.۶
	دندانپزشکی	۱۷.۴		بین ۹ تا ۱۲ میلیون تومان	۱۶.۶
	علوم اداری و اقتصاد	۱۰.۴		بالا تر از ۱۲ میلیون تومان	۳۱.۴
	علوم پایه	۷.۵	سن	میانگین (۴۶-۱۸): ۲۴.۶ سال	
	سایر دانشکده‌ها	۲۵.۸	معدل دانشگاهی	میانگین (۱۹-۱۲): ۱۷	

اطلاعات جدول ۲ نشان می‌دهد که از مجموع نمونه مورد بررسی، ۵۲.۹ درصد دانشجویان خانم و ۴۷.۱ درصد شامل دانشجویان آقا هستند. همچنین به لحاظ وضعیت تأهل-تجردی؛ می‌توان گفت که اکثر دانشجویان (۸۷.۳ درصد) مجرد می‌باشند. بیشتر دانشجویان در حال تحصیل در دانشکده‌های پزشکی، مهندسی، دندانپزشکی، علوم اداری و اقتصاد و علوم پایه هستند (در مجموع ۷۴/۲ درصد) و ۲۵.۸ درصد آنان در سایر دانشکده‌های دانشگاه در حال تحصیل می‌باشند. بیشترین فراوانی توزیع پرسشنامه در بین دانشجویان پزشکی (با درصد فراوانی ۲۱/۳ درصد از حجم نمونه) و کمترین فراوانی توزیع پرسشنامه در بین دانشجویان علوم پایه (با درصد فراوانی ۷/۵ درصد از حجم نمونه) بوده است. به لحاظ مقطع تحصیلی نیز نزدیک به نیمی از دانشجویان در مقطع دکترای تحصیل کرده‌اند (۴۸/۶ درصد). همچنین ۳۱.۴ درصد در مقطع کارشناسی ارشد و ۱۹.۹ درصد در مقطع کارشناسی مشغول به تحصیل بوده‌اند. به بیان ساده‌تر می‌توان بیان داشت که بیشترین (کمترین) فراوانی توزیع پرسشنامه در بین دانشجویان مقطع دکتری (کارشناسی) بوده است. با توجه به آمار موجود در جدول ۱؛ از نظر درآمدی حدود ۳۱.۴ درصد دانشجویان، درآمد بالاتر از ۱۲ میلیون دارند که بیشترین درصد فراوانی توسط دانشجویان بوده است. میانگین سنی دانشجویان در بازه (۴۶-۱۸ سال) برابر با ۲۴/۶ سال است و میانگین معدل آن‌ها نیز ۱۷ می‌باشد.

در جدول ۳، آماره‌های توصیفی گرایش دانشجویان به مهاجرت با سه بعد شناختی، عاطفی و رفتاری بیان شده است.

جدول (۳): آماره‌های توصیفی گرایش دانشجویان به مهاجرت

انحراف استاندارد	میانگین	حداکثر	حداقل	
۲/۴۰۸۰۱	۱۱.۷۸	۱۵/۰۰	۴/۰۰	بعد شناختی گرایش به مهاجرت
۲/۵۸۲۸۸	۱۱.۸۶	۱۵/۰۰	۴/۰۰	بعد عاطفی گرایش به مهاجرت
۲/۸۲۶۰۷	۱۱.۶۷	۱۵/۰۰	۳/۰۰	بعد رفتاری گرایش به مهاجرت
۷/۰۷۴۹۴	۳۵.۳۱	۴۵/۰۰	۱۳/۰۰	گرایش به مهاجرت

گرایش به مهاجرت از ترکیب سه بعد شناختی، عاطفی و رفتاری ایجاد شده است. یافته‌های توصیفی در رابطه با این ابعاد نشان می‌دهد که؛ میانگین بعد شناختی گرایش به مهاجرت در بازه (۴-۱۵) برابر با ۱۱.۷۸ است که نشان می‌دهد دانشجویان در بعد شناختی از نمره بالایی برخوردار هستند. همچنین میانگین بعد عاطفی گرایش به مهاجرت برابر با ۱۱.۸۶ و بعد رفتاری برابر با میانگین ۱۱.۶۷ بوده است که هر دو بیانگر نمره بالا در این ابعاد هستند. در مجموع گرایش دانشجویان به مهاجرت با میانگین ۳۵.۳۱ استخراج شده است که با توجه به یافته‌ها، عدد بالایی در نظر گرفته می‌شود. در جدول ۴، آماره‌های توصیفی روحیه کارآفرینی با ۵ بعد توفیق‌طلبی، خلاقیت، استقلال‌طلبی، ریسک‌پذیری و تحمل ابهام بیان شده است.

جدول (۴): آماره‌های توصیفی روحیه کارآفرینی

انحراف استاندارد	میانگین	حداکثر	حداقل	
۲/۵۴۲۸۰	۱۵/۱۴۷۱	۲۰/۰۰	۷/۰۰	توفیق‌طلبی
۱/۹۹۷۸۸	۱۰/۶۷۸۰	۱۵/۰۰	۴/۰۰	خلاقیت
۲/۲۸۳۸۹	۱۱/۲۷۶۰	۱۵/۰۰	۵/۰۰	استقلال‌طلبی
۲/۴۷۵۶۶	۹/۴۳۸۹	۱۵/۰۰	۳/۰۰	ریسک‌پذیری
۲/۰۸۱۴۵	۱۰/۴۳۴۴	۱۵/۰۰	۳/۰۰	تحمل ابهام
۷/۶۹۱۰۵	۵۷/۰۰۲۳	۸۰/۰۰	۳۰/۰۰	روحیه کارآفرینی

همان‌طور که مشاهده می‌شود در بین ابعاد روحیه کارآفرینی، بالاترین نمره مربوط به بعد توفیق‌طلبی با میانگین ۱۵.۱۴ است درحالی‌که کمترین نمره را بعد ریسک‌پذیری با میانگین ۹.۴۳ کسب کرده است. همچنین میانگین نمره روحیه کارآفرینی که از جمع ابعاد آن به دست آمده در بازه (۷۵-۱۵) برابر با ۵۷ است که نشان می‌دهد روحیه کارآفرینی دانشجویان نسبتاً بالا است. در جدول ۵، کیفیت زندگی تحصیلی دانشجویان با سه بعد عملکردی، برنامه‌ریزی و هدفمندی و کار تیمی مورد بررسی قرار گرفته است.

جدول (۵): آماره‌های توصیفی عملکرد تحصیلی

انحراف استاندارد	میانگین	حداکثر	حداقل	
۲/۲۳۸۵۶	۱۰/۱۷۲۳	۱۵/۰۰	۳/۰۰	عملکردی
۲/۰۲۳۰۵	۱۲/۳۱۵۱	۱۵/۰۰	۵/۰۰	برنامه‌ریزی و هدفمندی
۲/۴۲۵۳۰	۹/۷۹۹۵	۱۵/۰۰	۳/۰۰	کار تیمی
۲/۶۴۸۴۸	۹/۳۹۳۶	۱۵/۰۰	۳/۰۰	هویت‌یابی اجتماعی
۶/۴۱۵۳۶	۴۱/۷۰۴۹	۶۰/۰۰	۱۲/۰۰	عملکرد تحصیلی

با توجه به یافته‌های مندرج در جدول ۵، بیشترین نمره میانگین مربوط به بعد برنامه‌ریزی و هدف‌مندی با میانگین ۱۲.۳۱ است و کمترین میانگین نیز مربوط به بعد کار تیمی با میانگین ۹.۷۹ می‌باشد. با در نظر گرفتن نتایج جداول ۳، ۴ و ۵؛ میانگین‌های سه شاخص گرایش به مهاجرت، روحیه کارآفرینی و کیفیت زندگی دانشجویان به ترتیب برابر با ۳۵/۳۱ و ۵۷/۰۰ و ۴۱/۷۰ شده‌اند که نشان می‌دهد میانگین شاخص روحیه کارآفرینی از دو شاخص دیگر بیشتر است. از طرفی میانگین شاخص گرایش به مهاجرت، رتبه سوم (کمترین نمره) را در بین سه شاخص دارد.

در این تحقیق، پس از ورود داده‌ها و شاخص‌های مرتبط با متغیرهای «روحیه کارآفرینی»، «عملکرد تحصیلی» و «گرایش به مهاجرت»، مراحل تحلیل مدل معادلات ساختاری در نرم‌افزار AMOS انجام شد. در این مدل، «روحیه کارآفرینی» به‌عنوان متغیر مستقل، «عملکرد تحصیلی» به‌عنوان متغیر میانجی، و «گرایش به مهاجرت» به‌عنوان متغیر وابسته تعریف شدند. سپس اثر مستقیم «روحیه کارآفرینی» بر «گرایش به مهاجرت» و همچنین اثر غیرمستقیم آن از طریق «عملکرد تحصیلی» مشخص گردید. سه شاخص و ابعاد آن‌ها که در مدل آورده شده‌اند به شرح زیر هستند:

- گرایش به مهاجرت^۱: عاطفی^۲، شناختی^۳، رفتاری^۴.
- عملکرد تحصیلی^۵: عملکردی^۶، برنامه‌ریزی و هدفمندی^۷، کار تیمی^۸، هویت‌یابی اجتماعی^۹.

¹ Migration Tendency

² Emotional

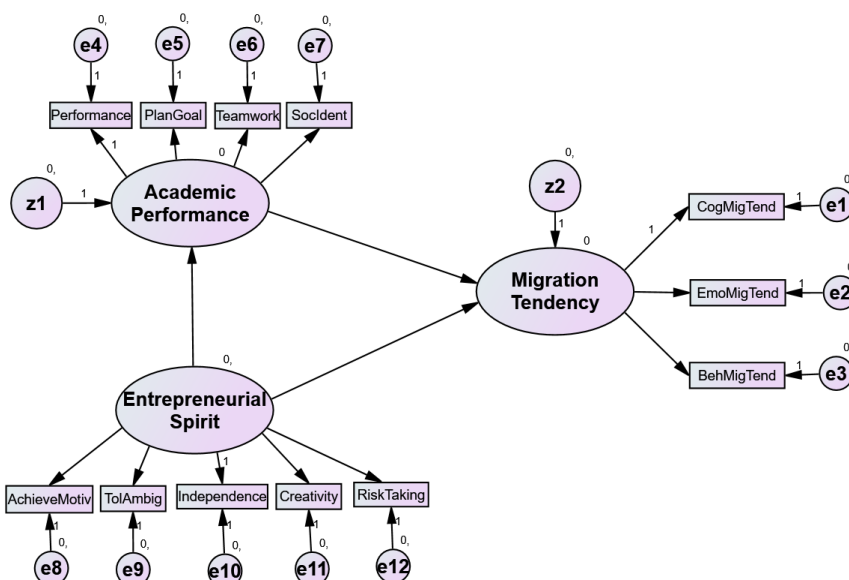
³ Cognitive

⁴ Behavioral

⁵ Academic Performance

⁶ Performance

- روحیه کارآفرینی^۱: توفیق طلبی^۲، استقلال طلبی^۳، خلاقیت^۴، ریسک پذیری^۵، تحمل ابهام^۶.
شکل مفهومی آنها در شکل ۱ نشان داده شده است.

شکل ۱: مدل صفر در مدل سازی معادلات ساختاری تحقیق

این مدل که مدل صفر یا همان مدل نظری تحقیق است نشان از ارتباط بین متغیرها و شاخص های تحقیق دارد. یک رابطه مستقیم از عملکرد تحصیلی به گرایش به مهاجرت وجود دارد. روحیه کارآفرینی نیز به صورت مستقیم به گرایش به مهاجرت متصل است و احتمالاً می تواند به شکل مثبت یا منفی بر روی این گرایش تأثیر بگذارد.

⁷ Planning and Goal-Setting

⁸ Teamwork

⁹ Social Identity Formation

¹ Entrepreneurial Spirit

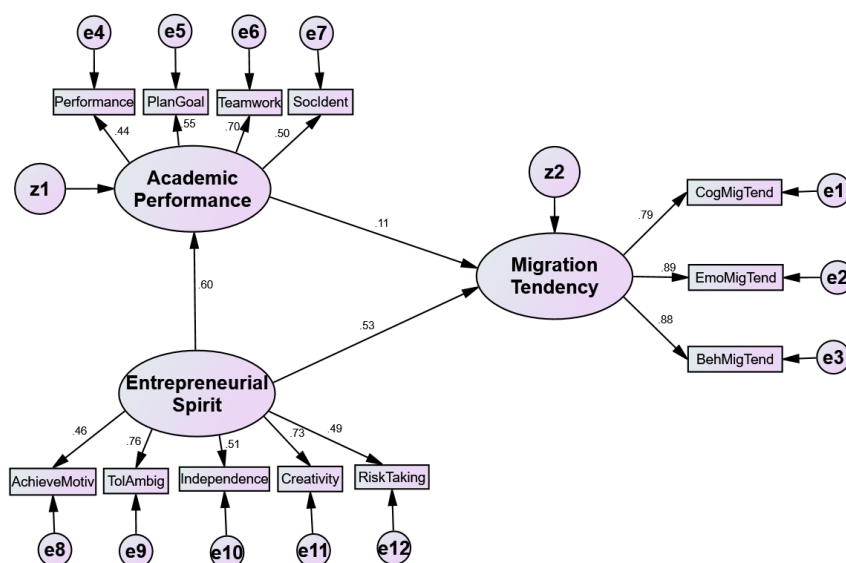
² Achievement Motivation

³ Independence-Seeking

⁴ Creativity

⁵ Risk-Taking

⁶ Tolerance of Ambiguity

شکل ۲: مدل با مقادیر استاندارد در مدل سازی معادلات ساختاری تحقیق

در این مدل (شکل ۲) با مقادیر استاندارد، روابط بین متغیرهای نهفته و شاخص‌ها به شکل دقیق‌تری نشان داده شده است (تخمین زده شده است). مقادیر استاندارد، قدرت و شدت تأثیرات بین متغیرها و شاخص‌ها را به شکل عددی بین ۰ و ۱ بیان می‌کنند که درک بهتری از اهمیت هر مسیر فراهم می‌کند.

جدول (۶): مقادیر تأثیر مستقیم، غیرمستقیم و کل

متغیر مستقل	وابسته	اثر مستقیم	اثر غیرمستقیم	اثر کل
روحیه کارآفرینی	تمایل به مهاجرت	۰.۵۳	۰.۰۷	۰.۶۰
عملکرد تحصیلی	تمایل به مهاجرت	۰.۱۱	-	۰.۱۱

روحیه کارآفرینی با مقدار ۰.۶۰ بر عملکرد تحصیلی تأثیر دارد که نشان‌دهنده یک رابطه مثبت و نسبتاً قوی بین این دو متغیر است. این مقدار به این معناست که افرادی که روحیه کارآفرینی بالاتری دارند، معمولاً عملکرد تحصیلی بهتری نیز نشان می‌دهند. همچنین روحیه کارآفرینی با مقدار ۰.۵۳ بر گرایش به مهاجرت تأثیر می‌گذارد، که بیانگر این است که افرادی با روحیه کارآفرینی قوی‌تر احتمال بیشتری دارند که به مهاجرت تمایل داشته باشند. عملکرد تحصیلی با مقدار ۰.۱۱ بر گرایش به مهاجرت تأثیر می‌گذارد که این اثر ضعیف‌تر است و نشان می‌دهد که عملکرد تحصیلی تأثیر کم‌تری بر تمایل به مهاجرت دارد.

برای عملکرد تحصیلی، شاخص‌ها شامل عملکرد (بارگذاری ۰.۴۴)، برنامه‌ریزی و هدفمندی (۰.۵۵)، کار تیمی (۰.۷۰)، و هویت‌یابی اجتماعی (۰.۵۰) هستند. کار تیمی با مقدار ۰.۷۰ قوی‌ترین شاخص عملکرد تحصیلی است، و نشان می‌دهد که این جنبه از عملکرد تحصیلی نقش بیشتری در تعریف این متغیر نهفته دارد. برای روحیه کارآفرینی، شاخص‌های توفیق‌طلبی (۰.۴۶)، تحمل ابهام (۰.۷۶)، استقلال‌طلبی (۰.۵۱)، خلاقیت (۰.۷۳)، و ریسک‌پذیری (۰.۴۹) هستند. تحمل ابهام با مقدار ۰.۷۶ بالاترین بارگذاری را دارد، که نشان‌دهنده اهمیت این ویژگی در تعریف روحیه کارآفرینی است. گرایش به مهاجرت شامل سه شاخص شناختی (۰.۷۹)، عاطفی (۰.۸۹)، و رفتاری (۰.۸۸) است. مؤلفه عاطفی با مقدار ۰.۸۹ بیشترین بارگذاری را دارد، که نشان می‌دهد جنبه احساسی تمایل به مهاجرت تأثیر بیشتری بر این متغیر نهفته دارد.

جدول (۷): مقادیر تأثیر استاندارد و غیراستاندارد و بارهای عاملی

متغیرهای مستقل	متغیرهای وابسته	مقدار غیراستاندارد	خطای تخمین	مقدار استاندارد	مقدار T	معناداری
روحیه کارآفرینی	عملکرد تحصیلی	۰/۵۱۷	۰/۰۹۱	۰/۶۰۵	۵/۶۹	۰/۰۱
عملکرد تحصیلی	گرایش به مهاجرت	۰/۲۱۵	۰/۱۵۱	۰/۱۱۱	۱/۴۲۲	۱
روحیه کارآفرینی	گرایش به مهاجرت	۰/۸۷۱	۰/۱۴۷	۰/۵۲۷	۵/۹۴۳	۰/۰۱
گرایش به مهاجرت	بعد شناختی	۱		۰/۷۹۲		۰/۰۱
گرایش به مهاجرت	بعد عاطفی	۱/۲۰۶	۰/۰۶	۰/۸۹	۲۰/۲۱۸	۰/۰۱
گرایش به مهاجرت	بعد رفتاری	۱/۳	۰/۰۶۵	۰/۸۷۷	۲۰/۰۰۴	۰/۰۱
عملکرد تحصیلی	عملکردی	۱		۰/۴۴۱		۰/۰۱
عملکرد تحصیلی	برنامه‌ریزی و هدفمندی	۱/۱۲۸	۰/۱۷	۰/۵۵۱	۶/۶۱۵	۰/۰۱
عملکرد تحصیلی	کار تیمی	۱/۷۲۴	۰/۲۴۴	۰/۷۰۳	۷/۰۷۳	۰/۰۱
عملکرد تحصیلی	هویت‌یابی اجتماعی	۱/۳۵۱	۰/۲۱۳	۰/۵۰۴	۶/۳۴۸	۰/۰۱
روحیه کارآفرینی	استقلال‌طلبی	۱		۰/۵۰۵		۰/۰۱
روحیه کارآفرینی	تحمل ابهام	۱/۳۷	۰/۱۵۴	۰/۷۶	۹/۴۵۸	۰/۰۱
روحیه کارآفرینی	توفیق‌طلبی	۱/۰۱	۰/۱۴	۰/۴۵۹	۷/۱۹۱	۰/۰۱
روحیه کارآفرینی	خلاقیت	۱/۲۷	۰/۱۳۶	۰/۷۳۳	۹/۳۴۳	۰/۰۱
روحیه کارآفرینی	ریسک‌پذیری	۱/۰۶	۰/۱۴	۰/۴۹۴	۷/۵۶۱	۰/۰۱

بر اساس جدول ۷، روحیه کارآفرینی با ضریب استاندارد ۰.۶۰۵ تأثیر مثبتی بر عملکرد تحصیلی دارد، که نشان می‌دهد افرادی با روحیه کارآفرینی قوی‌تر معمولاً عملکرد تحصیلی بهتری دارند. روحیه کارآفرینی

همچنین با ضریب ۰.۵۲۷ بر گرایش به مهاجرت تأثیر دارد. این ضریب نشان‌دهنده یک رابطه مثبت است، یعنی کسانی که روحیه کارآفرینی قوی‌تری دارند، تمایل بیشتری به مهاجرت نشان می‌دهند. عملکرد تحصیلی نیز با ضریب ۰.۱۱۱ بر گرایش به مهاجرت اثرگذار است، اما این اثر ضعیف‌تر است و نشان می‌دهد که عملکرد تحصیلی تأثیر چندان زیادی بر تمایل به مهاجرت ندارد.

مقادیر برازندگی معادلات ساختاری نیز استخراج گردیده است که به شرح زیر است^۱. مقدار کای-دو برای مدل تخمین زده شده نهایی برابر با ۱۷۹.۹۷۳ و درجه آزادی آن ۵۱ است، که مقدار آماره احتمال با عدد $(P = ۰/۰۰۰)$ نشان می‌دهد این شاخص معنادار است. نسبت $CMIN/DF$ برابر ۳.۵۲۹ است که به‌طور کلی، مقداری بین ۲ تا ۵ برای $CMIN/DF$ نشان از برازندگی قابل قبول دارد. شاخص‌های برازندگی تطبیقی همانند NFI برابر ۰.۸۹۹ و مقدار RFI برابر ۰.۸۴۶ است. برای هر دو شاخص، مقدار بیشتر از ۰.۹ نشان‌دهنده برازندگی خوب است. شاخص $RMSEA$ یا میانگین مربعات خطای تقریب نشان می‌دهد که مدل چقدر با داده‌های نمونه انطباق دارد. مقدار $RMSEA$ برابر ۰.۰۷۶ است. مقدار کمتر از ۰.۰۵ نشان‌دهنده برازندگی بسیار خوب و مقدار بین ۰.۰۵ تا ۰.۰۸ نشان‌دهنده برازندگی مناسب است؛ بنابراین، مقدار به دست آمده حاکی از برازندگی خوب مدل است.

در این قسمت سعی شده است تا آزمون فرضیات تحقیق مورد بررسی قرار گیرد تا بتوان بر اساس نتایج استخراج شده، فرضیات تحقیق را تأیید یا رد نمود.

فرضیه اول: خصیصه‌های مختلف روحیه کارآفرینی در بین دانشجویان به میزان زیاد برقرار است. جهت بررسی فرضیه اول تحقیق از آزمون مقایسه میانگین تک نمونه‌ای استفاده شده است. بدین منظور در جدول ۸، ابتدا نمره معیار جهت مقایسه میانگین تجربی ابعاد روحیه کارآفرینی با میانگین نظری (نمره معیار) مشخص شده است که در این آزمون عدد ۹ (حد وسط) در نظر گرفته شده است و سپس معناداری تفاوت میانگین تجربی متغیرها از نمره معیار با آزمون ذکر شده مورد بررسی قرار گرفته است.

^۱ به جهت جلوگیری از اطاله کلام و وجود محدودیت تعداد صفحات، آماره‌های برازندگی مدل در جدول ارائه نشده است و صرفاً به بیان آن‌ها اکتفا گردید.

جدول (۸): آزمون مقایسه میانگین برای روحیه کارآفرینی

نمره معیار: ۹			
ابعاد روحیه کارآفرینی	میانگین	تفاوت میانگین	سطح معناداری
توفیق طلبی	۱۵.۱۴	۶.۱۵	۰.۰۰۰
خلاقیت	۱۰.۶۸	۱.۶۸	۰.۰۰۰
استقلال طلبی	۱۱.۲۸	۲.۲۸	۰.۰۰۰
ریسک پذیری	۹.۴۴	۴.۳۹	۰.۰۰۰
تحمل ابهام	۱۰.۴۳	۱.۴۳	۰.۰۰۰

همان‌طور که نتایج در جدول ۸ نشان می‌دهد در رابطه با هر ۵ بعد مورد بررسی، میانگین تجربی از نمره معیار بالاتر است و تفاوت میانگین معنادار می‌باشد. از این‌رو فرضیه اول پذیرفته می‌شود و می‌توان گفت که خصیصه‌های مختلف روحیه کارآفرینی در بین دانشجویان نسبتاً زیاد است.

فرضیه دوم: روحیه کارآفرینی با عملکرد تحصیلی رابطه دارد.

جهت سنجش رابطه بین دو متغیر روحیه کارآفرینی و عملکرد تحصیلی ابتدا وضعیت نرمال بودن این دو متغیر با آزمون کولموگروف اسمیرنوف، بررسی شده است. نتایج این آزمون نشان می‌دهد که هر دو متغیر روحیه کارآفرینی ($\text{sig}=0.026$) و عملکرد تحصیلی ($\text{sig}=0.003$) از توزیع نرمالی برخوردار نیستند لذا بایستی برای بررسی رابطه بین آن‌ها از آزمون‌های ناپارامتریک استفاده نمود. جهت بررسی رابطه بین این دو متغیر در جدول ۱۱ از آزمون ضریب همبستگی اسپیرمن استفاده شده است که نتایج آن به شرح زیر ارائه شده است.

جدول (۹): آزمون ضریب همبستگی اسپیرمن بین روحیه کارآفرینی و عملکرد تحصیلی دانشجویان

آماره‌ها	مقادیر
مقدار ضریب همبستگی اسپیرمن	۰.۴۴۸
سطح معناداری	۰.۰۰۰

همان‌طور که نتایج جدول ۹ نشان می‌دهد، بین دو متغیر عملکرد تحصیلی و روحیه کارآفرینی رابطه‌ای به‌شدت ۰.۴۴۸ برقرار و این رابطه با توجه به سطح معناداری آزمون که کمتر از ۰.۰۱ است قابل تعمیم به جامعه آماری است. به بیان دیگر می‌توان گفت که بین دو متغیر عملکرد تحصیلی و روحیه کارآفرینی، رابطه‌ای مثبت و معنادار وجود دارد و لذا فرضیه دوم تحقیق پذیرفته می‌شود.

فرضیه سوم: میزان گرایش به مهاجرت در بین دانشجویان زیاد است.

برای بررسی فرضیه سوم، آزمون مقایسه میانگین تک نمونه‌ای انجام شده است که نتایج آن در جدول ۱۰ بیان شده است. در آزمون ذکر شده، نمره معیار عدد ۲۹ (حد وسط) در نظر گرفته شده است.

جدول (۱۰): آزمون مقایسه میانگین برای گرایش به مهاجرت دانشجویان

نمره معیار: ۲۹				
میانگین	تفاوت میانگین	مقدار آماره t	سطح معناداری	
۳۵.۳۱	۶.۳۱	۱۸.۷۴۴	۰.۰۰۰	گرایش به مهاجرت

با توجه به نتایج جدول ۱۰ می‌توان نتیجه گرفت که نمره میانگین گرایش به مهاجرت ۳۵.۳۱ است که از حد وسط تعیین شده (نمره معیار) بالاتر است و این تفاوت میانگین با توجه به سطح معناداری آزمون معنادار بوده و قابل تعمیم به جامعه آماری می‌باشد. به عبارتی دیگر، میزان گرایش به مهاجرت در بین دانشجویان زیاد و بالاتر از حد متوسط است و از این رو فرضیه سوم تحقیق نیز پذیرفته می‌شود.

فرضیه چهارم: بین روحیه کارآفرینی و گرایش به مهاجرت رابطه معناداری وجود دارد. با توجه به اینکه هر دو متغیر روحیه کارآفرینی و گرایش به مهاجرت توزیع نرمالی ندارند لذا از آزمون ضریب همبستگی اسپیرمن جهت بررسی رابطه بین آن‌ها استفاده و نتایج این آزمون در جدول ۱۱ ارائه شده است.

جدول (۱۱): آزمون ضریب همبستگی اسپیرمن بین روحیه کارآفرینی و گرایش به مهاجرت دانشجویان

مقادیر	آماره‌ها
۰.۵۱۱	مقدار ضریب همبستگی اسپیرمن
۰.۰۰۰	سطح معناداری

نتایج جدول ۱۱ حاکی از آن است که رابطه‌ای به شدت ۰.۵۱۱ بین دو متغیر روحیه کارآفرینی و گرایش به مهاجرت دانشجویان وجود دارد و با توجه به اینکه سطح معناداری آزمون نیز کمتر از ۰.۰۱ است؛ لذا این نتیجه قابل تعمیم به جامعه آماری است. به بیان ساده‌تر، هرچه روحیه کارآفرینی در دانشجویان بیشتر باشد، گرایش به مهاجرت نیز در آنان بالاتر است و برعکس. از این رو می‌توان نتیجه گرفت که فرضیه چهارم تحقیق نیز پذیرفته شده است.

فرضیه پنجم: بین کیفیت زندگی تحصیلی و گرایش به مهاجرت رابطه معناداری وجود دارد.

برای بررسی این فرضیه نیز از آزمون‌های ناپارامتریک (ضریب همبستگی اسپیرمن) جهت بررسی رابطه دو متغیر کیفیت زندگی تحصیلی و گرایش به مهاجرت استفاده شده است. نتایج این آزمون در جدول ۱۲ ارائه شده است.

جدول (۱۲): آزمون ضریب همبستگی اسپیرمن بین کیفیت زندگی تحصیلی و گرایش به مهاجرت دانشجویان

آماره‌ها	مقادیر
مقدار ضریب همبستگی اسپیرمن	۰.۳۷۸
سطح معناداری	۰.۰۰۰

نتایج آزمون ضریب همبستگی اسپیرمن در جدول ۱۲ نشان می‌دهد که رابطه‌ای به شدت ۰.۳۷۸ بین دو متغیر کیفیت زندگی تحصیلی و گرایش به مهاجرت وجود دارد و جهت رابطه نیز مثبت است. این نتیجه با توجه به این که سطح معناداری آزمون کمتر از ۰.۰۱ است قابل تعمیم به جامعه آماری است؛ بنابراین هر چه کیفیت زندگی تحصیلی دانشجویان بالاتر باشد، گرایش آنان به مهاجرت نیز افزایش می‌یابد و برعکس. بر اساس نتیجه ذکر شده، فرضیه پنجم تحقیق نیز پذیرفته می‌شود و بین کیفیت زندگی تحصیلی و گرایش به مهاجرت دانشجویان، رابطه مثبت و معنی‌داری وجود دارد.

سنجش میانجی‌گری عملکرد تحصیلی

تحلیل نقش میانجی‌گری برای درک چگونگی تأثیر یک متغیر مستقل بر یک متغیر وابسته از طریق یک متغیر میانجی اهمیت دارد. روش‌های مختلفی برای سنجش این نقش وجود دارد که انتخاب روش مناسب بستگی به پیچیدگی مدل، حجم نمونه و فرضیات آماری دارد. یکی از روش‌های اولیه، مدل بارون و کنی است که شامل چهار مرحله می‌باشد (Kenny & Baron, 1980): الف) بررسی تأثیر متغیر مستقل بر متغیر وابسته؛ ب) بررسی تأثیر متغیر مستقل بر متغیر میانجی؛ ج) بررسی تأثیر متغیر میانجی بر متغیر وابسته با کنترل متغیر مستقل؛ د) ارزیابی کاهش یا از بین رفتن اثر متغیر مستقل بر متغیر وابسته با حضور متغیر میانجی.

اگر با ورود متغیر میانجی، اثر متغیر مستقل بر متغیر وابسته به‌طور کامل از بین برود، میانجی‌گری کامل است؛ در غیر این صورت، میانجی‌گری جزئی است. برای این منظور در گام اول با کمک نرم‌افزار SPSS و روش بارون و کنی میانجی‌گری بررسی شده است. در جدول زیر، خروجی‌های رگرسیون به همراه

مراحل تحلیل میانجی‌گری بارون و کنی ارائه شده است. این روش شامل چهار گام اصلی است که در ادامه به‌طور دقیق مشخص شده‌اند.

جدول (۱۳): نتایج تحلیل رگرسیون

مرحله	مدل رگرسیون	متغیرهای مستقل	متغیر وابسته	ضریب بتا (β)	مقدار t	سطح معناداری (Sig)	ضریب تعیین (R^2)	نتیجه
گام اول	بررسی اثر مستقیم متغیر مستقل بر وابسته	روحیه کارآفرینی	گرایش به مهاجرت	۰/۵۰۹	۱۲/۴۰۰	۰/۰۰۰	۰/۲۵۹	تأثیر معنادار
گام دوم	بررسی اثر متغیر مستقل بر میانجی	روحیه کارآفرینی	عملکرد تحصیلی	۰/۴۵۵	۱۰/۵۲۵	۰/۰۰۰	۰/۲۰۷	تأثیر معنادار
گام سوم	بررسی اثر هم‌زمان متغیر مستقل و میانجی بر وابسته	روحیه کارآفرینی، عملکرد تحصیلی	گرایش به مهاجرت	کارآفرینی: ۰/۴۰۶ عملکرد تحصیلی: ۰/۱۸۷	کارآفرینی: ۸/۶۸۲ عملکرد تحصیلی: ۳/۹۹۹	۰/۰۰۰	۰/۲۶۸	اثر جزئی

نتایج حاصل از تحلیل رگرسیون نشان می‌دهد که روحیه کارآفرینی تأثیر مثبت و معناداری بر گرایش به مهاجرت دارد. ضریب بتای به‌دست‌آمده نشان می‌دهد که با افزایش روحیه کارآفرینی، میزان گرایش به مهاجرت نیز افزایش می‌یابد. همچنین مقدار ضریب تعیین بیانگر آن است که بخش قابل توجهی از تغییرات گرایش به مهاجرت توسط روحیه کارآفرینی تبیین می‌شود. این یافته نشان می‌دهد که افرادی که از روحیه کارآفرینی بالاتری برخوردارند، تمایل بیشتری به مهاجرت دارند که می‌تواند ناشی از انگیزه‌های توسعه حرفه‌ای، دستیابی به فرصت‌های بهتر و کاهش موانع محیطی باشد.

همچنین بررسی اثر روحیه کارآفرینی بر عملکرد تحصیلی نشان می‌دهد این متغیر تأثیر مثبت و معناداری بر عملکرد تحصیلی دارد. این یافته حاکی از آن است که افرادی که دارای روحیه کارآفرینی بالاتری هستند، عملکرد تحصیلی بهتری نیز دارند. این رابطه می‌تواند ناشی از ویژگی‌های شناختی و انگیزشی افراد کارآفرین باشد که به افزایش تمرکز، پشتکار و برنامه‌ریزی مؤثر در فعالیت‌های تحصیلی منجر می‌شود.

در بررسی هم‌زمان اثر روحیه کارآفرینی و عملکرد تحصیلی بر گرایش به مهاجرت، مشخص شد که با ورود متغیر میانجی عملکرد تحصیلی به مدل، ضریب تأثیر روحیه کارآفرینی بر گرایش به مهاجرت کاهش یافته اما همچنان معنادار باقی مانده است. این یافته بیانگر آن است که عملکرد تحصیلی نقش میانجی جزئی را در این رابطه ایفا می‌کند؛ به عبارت دیگر، بخشی از تأثیر روحیه کارآفرینی بر گرایش به مهاجرت از طریق بهبود عملکرد تحصیلی اعمال می‌شود، اما همچنان اثر مستقیم آن نیز قابل توجه است. این نتایج بر اهمیت نقش عملکرد تحصیلی در تقویت تمایل به مهاجرت در میان افراد دارای روحیه کارآفرینی تأکید دارد. با توجه به این یافته‌ها، می‌توان نتیجه گرفت که توسعه روحیه کارآفرینی علاوه بر تأثیر مستقیم بر گرایش به مهاجرت، از طریق بهبود عملکرد تحصیلی نیز می‌تواند این گرایش را تقویت کند؛ بنابراین، سیاست‌گذاران آموزشی و برنامه‌ریزان توسعه منابع انسانی باید به این ارتباط توجه داشته باشند و راهکارهایی را برای ایجاد تعادل میان توسعه کارآفرینی، بهبود عملکرد تحصیلی و مدیریت گرایش به مهاجرت ارائه دهند.

تحلیل شاخص‌های اصلی در بین متغیرهای جمعیت‌شناختی

در این بخش وضعیت سه شاخص اصلی یعنی روحیه کارآفرینی، عملکرد تحصیلی و گرایش به مهاجرت در بین متغیرهای جمعیت‌شناختی در جدول ۱۴، مورد آزمون قرار گرفته است.

جدول (۱۴): تحلیل شاخص‌های اصلی

درآمد			سن			شاخص‌ها
تعداد پاسخگویان	معناداری	همبستگی	تعداد پاسخگویان	معناداری	همبستگی	
۴۳۹	۰.۰۱۱	۰.۱۲۱	۴۴۱	۰.۰۲۸	۰.۰۵۲-	گرایش به مهاجرت
۴۳۸	۰.۰۲۱	۰.۱۱	۴۴۰	۰.۴۳۲	۰.۰۳۸-	روحیه کارآفرینی
۴۲۶	۰.۳۸۳	۰.۰۴۲	۴۲۶	۰.۱۳۴	۰.۰۷۳	عملکرد تحصیلی

نتایج همبستگی بین متغیرهای مختلف نشان می‌دهند که تنها برخی از روابط معنادار هستند. ابتدا، همبستگی بین گرایش به مهاجرت و سن معنادار نیست ($r = -0.052$, $p = 0.280$)، به این معنی که تغییرات سن تأثیر قابل توجهی بر گرایش به مهاجرت ندارد؛ اما همبستگی بین گرایش به مهاجرت و درآمد مثبت و معنادار است ($r = 0.121$, $p = 0.011$)، که نشان‌دهنده این است که با افزایش درآمد، تمایل به مهاجرت کمی افزایش می‌یابد. همچنین، همبستگی بین روحیه کارآفرینی و سن معنادار نیست ($r = -0.038$, $p = 0.432$).

بنابراین سن تأثیر معناداری بر روحیه کارآفرینی ندارد. در مقابل، رابطه بین روحیه کارآفرینی و درآمد مثبت و معنادار است ($r = 0.110, p = 0.021$)، که نشان می‌دهد افراد با روحیه کارآفرینی بالاتر، درآمد بیشتری دارند. از سوی دیگر، همبستگی بین عملکرد تحصیلی و سن معنادار نیست ($r = 0.073, p = 0.134$)، بنابراین سن تأثیری بر عملکرد تحصیلی ندارد. در نهایت، رابطه بین عملکرد تحصیلی و درآمد نیز معنادار نیست ($r = 0.042, p = 0.383$)، که نشان می‌دهد درآمد تأثیر قابل توجهی بر عملکرد تحصیلی ندارد. به طور کلی، در این تحلیل فقط همبستگی‌های میان درآمد و گرایش به مهاجرت و درآمد و روحیه کارآفرینی معنادار بودند، در حالی که سایر روابط تأثیر معناداری نداشتند.

جدول (۱۵): نتایج آزمون مقایسه میانگین‌ها با توجه به وضعیت تأهل دانشجویان

شاخص	وضعیت تأهل	تعداد	میانگین	انحراف معیار	مقدار t	معناداری
گرایش به مهاجرت	مجرد	۳۸۶	۳۵.۳۶	۷.۰۳	۰.۱۶	۰.۶۸۳
	متاهل	۵۶	۳۴.۹۵	۷.۴۵		
روحیه کارآفرینی	مجرد	۳۸۵	۵۷.۱۲	۷.۷۷	۰.۶۲۴	۰.۳۸۱
	متاهل	۵۶	۵۶.۱۶	۷.۱۵		
عملکرد تحصیلی	مجرد	۳۷۲	۴۱.۷۶	۶.۴۷	۰.۱۷۹	۰.۶۵۷
	متاهل	۵۵	۴۱.۳۵	۶.۰۶		

نتایج آزمون مقایسه میانگین‌ها در جدول ۱۵ نشان می‌دهد که تفاوت معناداری بین افراد مجرد و متاهل در متغیرهای گرایش به مهاجرت، روحیه کارآفرینی و عملکرد تحصیلی وجود ندارد. میانگین گرایش به مهاجرت برای مجردها ۳۵.۳۶ و برای متاهل‌ها ۳۴.۹۵ است که این تفاوت از نظر آماری معنادار نیست ($p = 0.683$). همچنین، میانگین روحیه کارآفرینی برای مجردها ۵۷.۱۲ و برای متاهل‌ها ۵۶.۱۶ بوده و تفاوت آن‌ها معنادار نیست ($p = 0.381$). در نهایت، میانگین عملکرد تحصیلی در مجردها ۴۱.۷۶ و در متاهل‌ها ۴۱.۳۵ است که این تفاوت نیز از نظر آماری معنادار نیست ($p = 0.657$)؛ بنابراین، می‌توان نتیجه گرفت که وضعیت تأهل تأثیر قابل توجهی بر این متغیرها ندارد.

جدول (۱۶): نتایج آزمون مقایسه میانگین‌ها با توجه به جنسیت دانشجویان

شاخص	جنسیت	تعداد	میانگین	انحراف معیار	مقدار t	معناداری
گرایش به مهاجرت	زن	۲۳۴	۳۴.۷۷	۷.۲۴	۱.۷۱۴	۰.۰۸۷
	مرد	۲۰۸	۳۵.۹۲	۶.۸۵		

۰.۰۰۳	۳.۰۲۳	۷.۵۶	۵۵.۹۷	۲۳۳	زن	روحیه کارآفرینی
		۷.۶۹	۵۸.۱۶	۲۰۸	مرد	
۰.۰۳۹	۲.۰۶۹	۶.۵۵	۴۲.۳۲	۲۲۲	زن	عملکرد تحصیلی
		۶.۲۲	۴۱.۰۴	۲۰۵	مرد	

نتایج آزمون مقایسه میانگین‌ها نشان می‌دهد که تفاوت معناداری بین مردان و زنان در برخی از متغیرهای پژوهش وجود دارد. در متغیر گرایش به مهاجرت، میانگین زنان ۳۴.۷۶ و مردان ۳۵.۹۱ است که این تفاوت از نظر آماری معنادار نیست ($p = 0.087$). در متغیر روحیه کارآفرینی، میانگین زنان ۵۵.۹۶ و میانگین مردان ۵۸.۱۶ بوده که تفاوت آن‌ها معنادار است ($p = 0.003$)، نشان‌دهنده این است که مردان روحیه کارآفرینی بالاتری نسبت به زنان دارند. در متغیر عملکرد تحصیلی، میانگین زنان ۴۲.۳۱ و میانگین مردان ۴۱.۰۳ است و این تفاوت نیز معنادار است ($p = 0.039$)، به این معنی که زنان عملکرد تحصیلی بهتری نسبت به مردان دارند؛ بنابراین، جنسیت تأثیر معناداری بر روحیه کارآفرینی و عملکرد تحصیلی دارد، اما بر گرایش به مهاجرت تأثیر معناداری مشاهده نمی‌شود.

جدول (۱۷): نتایج آزمون تحلیل واریانس

شاخص	مقطع	فراوانی	میانگین	انحراف معیار	مقدار F	معناداری
گرایش به مهاجرت	کارشناسی	۸۸	۳۳.۸۹	۷.۳۸	۳.۴۶۵	۰.۰۳۲
	کارشناسی ارشد	۱۳۹	۳۶.۳۹	۶.۳۶		
	دکتری	۲۱۵	۳۵.۱۹	۷.۳۰		
	کل	۴۴۲	۳۵.۳۱	۷.۰۷		
روحیه کارآفرینی	کارشناسی	۸۸	۵۷.۱۸	۷.۸۵	۰.۱۱۴	۰.۸۹۲
	کارشناسی ارشد	۱۳۹	۵۶.۷۵	۶.۸۹		
	دکتری	۲۱۴	۵۷.۰۹	۸.۱۴		
	کل	۴۴۱	۵۷.۰۰	۷.۶۹		
عملکرد تحصیلی	کارشناسی	۸۲	۴۱.۸۰	۵.۹۶	۳.۱۶۶	۰.۰۴۳
	کارشناسی ارشد	۱۳۷	۴۲.۷۴	۶.۲۹		
	دکتری	۲۰۸	۴۰.۹۸	۶.۶۰		
	کل	۴۲۷	۴۱.۷۰	۶.۴۲		

نتایج آزمون تحلیل واریانس (ANOVA) در جدول ۱۷ نشان می‌دهد که میزان تحصیلات تأثیر معناداری بر گرایش به مهاجرت و عملکرد تحصیلی دارد، اما بر روحیه کارآفرینی تأثیر معناداری مشاهده نمی‌شود. میانگین گرایش به مهاجرت در مقاطع تحصیلی مختلف نشان می‌دهد که دانشجویان کارشناسی کمترین میانگین (۳۳.۸۸) و دانشجویان کارشناسی ارشد بیشترین میانگین (۳۶.۳۸) را دارند. آزمون ANOVA نشان می‌دهد که این تفاوت از نظر آماری معنادار است ($p = 0.032$)، به این معنا که میزان تحصیلات بر گرایش به مهاجرت اثرگذار است. در مورد عملکرد تحصیلی نیز تفاوت معناداری بین مقاطع مختلف مشاهده می‌شود ($p = 0.043$)، به این معنا که سطح تحصیلات بر عملکرد تحصیلی تأثیر دارد، اگرچه تفاوت میانگین‌ها بین گروه‌های مختلف بزرگ نیست. با این حال، روحیه کارآفرینی در مقاطع تحصیلی مختلف تفاوت معناداری ندارد ($p = 0.892$)، که نشان می‌دهد میزان تحصیلات تأثیر چشمگیری بر سطح روحیه کارآفرینی افراد ندارد.

بحث و نتیجه

در مورد متغیر روحیه کارآفرینی نتایج اصلی نشان داد که میانگین روحیه کارآفرینی دانشجویان (۵۷.۰۰) نسبتاً بالا است. همچنین تمام ابعاد روحیه کارآفرینی (توفیق‌طلبی، خلاقیت، استقلال‌طلبی، ریسک‌پذیری، تحمل ابهام) از حد متوسط بیشتر هستند و این تفاوت معنادار است (فرضیه اول پذیرفته شد). جنسیت تأثیر معناداری بر روحیه کارآفرینی دارد (مردان روحیه کارآفرینی بالاتری دارند). در این راستا مطالعات (Duan et al., 2023; Khosa & Kalitanyi, 2015) به این نتیجه رسیده‌اند که روحیه کارآفرینی قوی می‌تواند عملکرد تحصیلی و تمایلات حرفه‌ای دانشجویان را تحت تأثیر قرار دهد که نتایج پژوهش حاضر نیز با این یافته‌ها سازگار است. همچنین (Kuckertz & Scheu, 2024) تأکید کرده‌اند که روحیه کارآفرینی به عنوان عاملی مهم در توسعه اقتصادی و اجتماعی عمل می‌کند. نتایج اصلی پژوهش حاضر نشان می‌دهد که روحیه کارآفرینی در دانشجویان نسبتاً بالا است، که این موضوع می‌تواند به توسعه فرصت‌های شغلی و کارآفرینی منجر شود. نتایج پژوهش حاضر نشان داد که مردان روحیه کارآفرینی بالاتری دارند و این یافته با مطالعاتی مانند (Qosja & Druga, 2015) که به نقش عوامل فرهنگی و اجتماعی در شکل‌گیری روحیه کارآفرینی اشاره کرده‌اند، همخوانی دارد.

در مورد متغیر میانگین عملکرد تحصیلی دانشجویان نتایج اصلی نشان داد که میانگین عملکرد تحصیلی (۴۱.۷۰) نسبتاً بالا است و عملکرد تحصیلی با روحیه کارآفرینی رابطه مثبت و معناداری دارد (ضریب همبستگی ۰.۴۴۸). جنسیت نیز تأثیر معناداری بر عملکرد تحصیلی دارد (زنان عملکرد تحصیلی بهتری

دارند) و مقطع تحصیلی نیز تأثیر معناداری بر عملکرد تحصیلی دارد. در این راستا مطالعات Bolzani, (2020; Miyamoto et al., 2020) که نشان دادند عملکرد تحصیلی بالا می‌تواند به افزایش اعتمادبه‌نفس و انگیزه برای پیگیری فرصت‌های شغلی منجر شود؛ با نتایج پژوهش حاضر (نشان‌دهنده ارتباط عملکرد تحصیلی بالا با روحیه کارآفرینی) همسو است. همچنین نتایج نشان می‌دهد که زنان عملکرد تحصیلی بهتری دارند و این یافته با مطالعاتی مانند (Jahani & Ahmadpoor, 2018) که به ارتباط مثبت بین خلاقیت و عملکرد تحصیلی اشاره کرده‌اند، همخوانی دارد. نتایج اصلی نشان می‌دهد که مقطع تحصیلی بر عملکرد تحصیلی تأثیر دارد و این نتیجه با مطالعاتی مانند (Huang et al., 2021) که به نقش آموزش در ارتقای عملکرد کارآفرینانه اشاره کرده‌اند، سازگار است.

برای متغیر گرایش به مهاجرت دانشجویان نتایج اصلی نشان داد که میانگین گرایش به مهاجرت دانشجویان (۳۵.۳۱) نسبتاً بالا است و گرایش به مهاجرت با روحیه کارآفرینی (ضریب همبستگی ۰.۵۱۱) و عملکرد تحصیلی (ضریب همبستگی ۰.۳۷۸) رابطه مثبت و معناداری دارد. همچنین درآمد تأثیر معناداری بر گرایش به مهاجرت دارد (افراد با درآمد بالاتر تمایل بیشتری به مهاجرت دارند) و مقطع تحصیلی نیز تأثیر معناداری بر گرایش به مهاجرت دارد. مطالعه (Esmaeili & Mahmoudian, 2023) نشان داد که عواملی مانند نارضایتی از شرایط اقتصادی و نظام آموزشی می‌تواند به گرایش به مهاجرت منجر شوند که با نتایج پژوهش حاضر (درآمد بالاتر با گرایش بیشتر به مهاجرت مرتبط است) همخوانی دارد. مطالعه (Hosseini et al., 2019) نشان داد که گرایش نخبگان فرهنگی به مهاجرت به کشورهای توسعه‌یافته زیاد است. نتایج پژوهش حاضر نیز نشان داد که میزان گرایش به مهاجرت در دانشجویان نسبتاً بالاست. نتایج پژوهش حاضر بیانگر این است که افراد با روحیه کارآفرینی بالاتر تمایل بیشتری به مهاجرت دارند که این یافته با مطالعاتی مانند (Bonyadi & Shahabadi, 2018) که به تأثیر کارآفرینی بر مهاجرت نخبگان اشاره کرده‌اند، سازگار است.

نتایج اصلی پژوهش نشان داد که متغیر عملکرد تحصیلی نقش میانجی جزئی در رابطه بین روحیه کارآفرینی و گرایش به مهاجرت ایفا می‌کند. مطالعه (Capra, 2014) نشان‌دهنده این است که عملکرد تحصیلی بالا می‌تواند روحیه کارآفرینی را تقویت کند و این موضوع می‌تواند تصمیم‌گیری برای مهاجرت را تحت تأثیر قرار دهد. از این رو، نتایج مطالعه حاضر که بیانگر نقش میانجی جزئی عملکرد تحصیلی است با مطالعه (Capra, 2014) همخوانی دارد.

جدا از انطباق داشتن یا نداشتن نتایج تحقیق با پیشینه تجربی، یافته‌های حاضر با برخی از رویکردهای نظری خرد درباره روحیه کارآفرینی و گرایش به مهاجرت، مطابقت دارد، اما با برخی دیگر همخوانی ندارد.

نظریه سرمایه اجتماعی بوردیو، یافته‌های این پژوهش را تأیید می‌کند. وی سرمایه اجتماعی را محصول سرمایه‌گذاری افراد در بستر جامعه می‌داند تا از این طریق بتوانند به اهداف و منابع مدنظر خود دست یابند. این سرمایه دارای دو جزء مهم اعتماد و پیوند است که فرسایش آن در نزد نخبگان یک جامعه، با تصمیم به مهاجرت آن‌ها رابطه مستقیم دارد. نظریه محرومیت نسبی نیز تا حدودی یافته‌های پژوهش حاضر را تأیید می‌کند. براساس این نظریه، احساس ذهنی محرومیت نسبی باعث مهاجرت نخبگان می‌شود. هنگامی که افراد تا حد زیادی ویژگی‌های روحیه کارآفرینی را دارند، اما احساس می‌کنند که شرایط در داخل کشور برای رشد و توسعه کسب‌وکار آنان وجود ندارد، احساس محرومیت در آنان فعال می‌شود و احتمال قصد مهاجرت در آنان افزایش می‌یابد. در چارچوب نظریه مازلو نیز می‌توان یافته‌های این پژوهش را توضیح داد؛ به این صورت که یکی از نیازهای انسان در سلسله‌مراتب هرم نیازهای مازلو، نیاز به خودیابی یا خودشکوفایی است که به معنای تمایل انسان به تحقق خویشتن و گرایش او در جهت شکوفاشدن آن چیزی است که بالقوه در وی وجود دارد. در چارچوب این نظریه می‌توان گفت که افراد تحصیل کرده و نخبگان دانشگاهی برای برطرف کردن این نیاز خود، به کشور مقصد مهاجرت می‌کنند؛ چرا که در کشور مبدأ شرایط برای شکوفاشدن استعدادهای آن‌ها فراهم نیست. براساس نظریه بحران منزلتی نیز که یکی دیگر از نظریه‌های تأییدکننده یافته‌های این پژوهش است، یکی از دلایلی که سبب مهاجرت نخبگان می‌شود، بی‌توجهی به منزلت و جایگاه واقعی آن‌ها در جامعه است. در جامعه ما افرادی که روحیه کارآفرینی بالایی دارند، معمولاً با موانع و مشکلات قانونی زیادی در زمینه رشد و توسعه کسب‌وکار خود مواجه هستند و معمولاً جامعه آن‌طور که شایسته است، شأن و منزلت این گروه از افراد را در نمی‌یابد؛ از این رو تصمیم آنان به مهاجرت به فضایی که در آن جایگاه و منزلت کارآفرینان مورد توجه و اقبال عمومی است، منطقی و عقلانی به نظر می‌رسد.

در همین راستا، برخی از رویکردهای نظری کلان نیز به تأثیر برخورداری افراد از ویژگی‌های کارآفرینی و گرایش آنان به مهاجرت اشاره کرده‌اند؛ به‌طوری که براساس نظریه جاذبه و دافعه اورت، عوامل برانگیزاننده شامل توسعه اقتصادی، امنیت سرمایه و تسهیلات با ساختار سطح پایین، از جمله مواردی هستند که گرایش به مهاجرت را در بین افراد افزایش می‌دهند. زمانی که افراد درمی‌یابند در راستای راه‌اندازی کسب‌وکار خود در جامعه مبدأ، امنیت سرمایه‌گذاری آنان تأمین نیست و همچنین امکان دریافت تسهیلات اقتصادی به‌راحتی برای آنان فراهم نیست، ترجیح می‌دهند با مهاجرت، زمینه را برای رشد و توسعه مهارت و استعدادهای شغلی و کسب‌وکار خود فراهم کنند.

مهاجرت چشمگیر نخبگان علمی از کشور، به‌ویژه در سال‌های اخیر، مسئله‌ای نگران‌کننده شده و روشن است که روند توسعه دانش و فناوری در کشورمان از آثار مخرب این پدیده ناگوار، بی‌نصیب نمانده است. در دوران جدید و همگام با تحولات شتابان آن، به‌ویژه با پدیده جهانی شدن فرهنگ و گسترش انقلاب ارتباطات و رسانه‌ها، شاهد ابعاد تازه‌ای از مهاجرت نخبگان علمی هستیم؛ به‌ویژه که در کشورهای مقصد، تسهیلات و امتیازات ویژه‌ای برای این قشر مهاجر در نظر گرفته شده است.

تأمین شرایط مهاجرت از طریق دسترسی به بازار و فرصت‌های کشور میزبان باعث می‌شود که کارآفرینان بتوانند به ظرفیت‌های محلی و بین‌المللی بازارها دسترسی پیدا کنند که این ویژگی همانند یک بازی دو سر سود است؛ زیرا از یک طرف جذابیت و فرصت‌های بازار کشور میزبان سبب توسعه کسب‌وکار و درآمدزایی کارآفرینان می‌شود و از سوی دیگر، رشد کارآفرین در کشور میزبان، با اشتغال‌زایی و تقویت اقتصاد همراه است. مهاجران کارآفرین این فرصت را دارند که یک شبکه جهانی از مخاطبان، همکاران و مربیان ایجاد کنند. دسترسی به این شبکه باعث شناسایی فرصت‌های بالقوه مشارکت و تعامل با سایر کارآفرینان، سرمایه‌گذاران، کارشناسان صنعت و متخصصان می‌شود؛ بنابراین بودن در چنین شبکه‌هایی تبادل دانش و همکاری‌های موفق را فراهم می‌کند. بسیاری از کشورهای استقبال‌کننده از کارآفرینان، برنامه‌های حمایت مالی برای این اشخاص در نظر می‌گیرند. مجموع این امتیازات در کشور مقصد و محرومیت افراد کارآفرین از این مزایا در کشور مبدأ، روند مهاجرت افراد را صعودی می‌کند و باعث کاهش نیروهای کارآفرین در داخل کشور می‌شود.

درنهایت، نتایج این تحقیق نشان‌دهنده اثرات شدید روندهای جهانی‌سازی بر گرایش به مهاجرت نخبگان است. کشورهای مقصد نه تنها با ارائه برنامه‌های حمایتی و تسهیلات مالی از کارآفرینان مهاجر استقبال می‌کنند، بلکه فرصت‌هایی برای شبکه‌سازی و تعاملات جهانی نیز برای آنان فراهم می‌آورند. در چنین وضعیتی، کارآفرینان قادر به توسعه مهارت‌های شغلی خویش و استفاده از دانش و سرمایه جهانی هستند؛ این امر، همراه با مزایای حمایت‌های مالی و اجتماعی، میل به ماندن در کشور مبدأ را کاهش می‌دهد و فرصت‌ها و جذابیت‌های کشور مقصد، مهاجرت را تقویت می‌کند.

به‌طور کلی، یافته‌های تحقیق حاضر حاکی از آن است که برای کاهش مهاجرت نخبگان، بهبود فضای کسب‌وکار و حمایت از کارآفرینی ضروری است؛ بر این اساس، سیاست‌گذاران و مدیران دانشگاهی باید با تقویت سرمایه‌گذاری در مراکز نوآوری، تسهیل فرایندهای قانونی برای کارآفرینان و افزایش فرصت‌های شغلی، به ایجاد فضایی بپردازند که مهاجرت نخبگان را کاهش دهد و انگیزه آنان برای شکوفایی در داخل کشور افزایش یابد.

پیشنهادهای کاربردی و سیاستی

مهاجرت نخبگان هر جامعه به مجموعه‌ای از شکاف‌ها و نابرابری‌ها در عرصه‌های اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و علمی مربوط می‌شود. مهاجرت چشمگیر نخبگان علمی از کشور به‌ویژه در سال‌های اخیر به‌صورت مسئله‌ای نگران‌کننده درآمده و روشن است که روند توسعه‌ی دانش و فناوری در کشور از آثار مخرب این پدیده بی‌نصیب نمانده است. از این‌رو، تحقیق حاضر تلاش کرده تا برخی از مهم‌ترین زمینه‌ها و انگیزه‌های مرتبط با گرایش جوانان تحصیل‌کرده دانشگاهی برای مهاجرت به خارج از کشور را مورد بررسی قرار دهد. نتایج نشان داد که هر چه روحیه کارآفرینی در دانشجویان بیشتر باشد، گرایش به مهاجرت نیز در آن‌ها بالاتر است. به‌علاوه، نتایج بیانگر رابطه‌ای مثبت به‌شدت ۰.۳۷۸ بین دو متغیر کیفیت زندگی تحصیلی و گرایش به مهاجرت وجود دارد و هر چه کیفیت زندگی تحصیلی دانشجویان بالاتر باشد، گرایش آنان به مهاجرت نیز افزایش می‌یابد. این نتیجه همسو با مطالعات (Bolzani, 2020; Khosravi et al., 2020; Miyamoto et al., 2020; Wang, 2019) et al., 2019, pp.264-27 است. از این‌رو، از دیدگاه سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی، نتایج این تحقیق بر چند نتیجه قابل توجه و استراتژیک تأکید می‌کند که سیاست‌گذاران باید در اولویت برنامه‌های خود قرار دهند. اولاً، توجه به پاسخگویی به نیازمندی‌های جوانان تحصیل‌کرده باید در سرلوحه سیاست‌های برنامه ریزان اقتصادی اجتماعی قرار گیرد. به‌علاوه، ارگان‌ها و نهادهایی در حمایت از فارغ‌التحصیلان و ارتباط با صنعت و بازار کار ایجاد گردد که در راستای به‌کارگیری نخبگان در بهترین موقعیت‌های شغلی باشند. ضمناً، دولت باید شرایط و کیفیت زندگی افراد با تخصص‌های خاص و نخبه را افزایش دهد تا انگیزه مهاجرت نخبگانی کاهش یابد. درباره روحیه کارآفرینی، نتایج نشان می‌دهد که بیش از نیمی از دانشجویان (۴۴.۳ درصد) آماده‌اند تا برای کسب سود بیشتر ریسک‌های بیشتری را بپذیرند و ۷۲.۹ درصد از بهره‌گیری از فناوری‌های نوآورانه و راه‌حل‌های خلاقانه لذت می‌برند. افزون بر این، ۶۷.۶ درصد از دانشجویان راه‌اندازی کسب‌وکار جدید را جذاب می‌دانند و ۶۵.۲ درصد ترجیح می‌دهند کسب‌وکار مستقل خود را داشته باشند. تحلیل همبستگی نشان‌دهنده رابطه مثبت معنادار بین روحیه کارآفرینی و عملکرد تحصیلی (۰.۴۴۸) و همچنین بین روحیه کارآفرینی و گرایش به مهاجرت (۰.۵۱۱) است که همسو با مطالعات (Shahabadi, 2018; Hosseini et al., 2019; Kahn, 2017; Huang et al., 2021; Chodavadia et al., 2024) است. این نتایج نشان می‌دهد، دانشجویانی که روحیه کارآفرینی بالاتری دارند، گرایش بیشتری به مهاجرت نیز دارند. علاوه بر این، رابطه مثبت و معناداری بین عملکرد تحصیلی و گرایش به مهاجرت (۰.۳۷۸) مشاهده شد. لذا به‌کارگیری روحیه کارآفرینی در قالب ارتباط دانشگاه با صنعت و طرح‌های مرتبط با کارآفرینی

دانشجویان دانشگاه فردوسی و علوم پزشکی مشهد؛ باید به گونه‌ای باشد تا بتواند در کاهش گرایش به مهاجرت آن‌ها نقش مؤثری داشته باشد. در تحلیل رگرسیون چندمتغیره، دو متغیر روحیه کارآفرینی و عملکرد تحصیلی به عنوان متغیرهای مستقل وارد معادله شدند و نشان دادند که ۲۵.۸ درصد از تغییرات گرایش به مهاجرت، تحت تأثیر این دو متغیر است. متغیر روحیه کارآفرینی بیشترین تأثیر را با ضریب ۰.۳۹۵ بر گرایش به مهاجرت دارد و پس از آن، عملکرد تحصیلی با ضریب ۰.۱۹۲ در رتبه دوم است. براساس نتایج این مطالعه، روحیه کارآفرینی و عملکرد تحصیلی نقش مهمی در شکل‌گیری گرایش به مهاجرت دانشجویان دارند؛ از این رو باید به توسعه این ویژگی‌ها در بین دانشجویان توجه ویژه‌ای شود. در نهایت می‌توان با توجه به نتایج، پیشنهادهای کاربردی دیگر را به صورت ارائه داد:

- ✓ لزوم اجرای برنامه‌های مدون در جهت ارتقا روحیه کارآفرینی دانشجو و سازمان‌دهی ظرفیت‌های برآمده از آن در اقتصاد ملی
- ✓ رصد مداوم گرایش به مهاجرت در بین دانشجویان و چاره‌جویی برای جلوگیری از مهاجرت آن‌ها
- ✓ بازنگری در برنامه‌های درسی به سمت مهارت‌بنیان ساختن آن و ایجاد فرصت برای جذب دانشجویان در فرصت‌های شغلی
- ✓ زمینه‌سازی برای تکمیل چرخه تحصیل کارآفرینی و مهاجرت به سمت مهاجرت بازگشتی.

References

- Akpuokwe, C. U.; Eneh, N. E.; Adeniyi, A. O., & Bakare, S. S. (2024). Migration trends and policies: a review of African and USA perspectives. *International Journal of Applied Research in Social Sciences*, 6(3), 212-224.
- Baas, M., & Yeoh, B. S. (2019). Introduction: Migration studies and critical temporalities. *Current Sociology*, 67(2), 161-168.
- Baziar, F. (2011). Identifying development pattern of social entrepreneurship in charitable institutions in Tehran. Master's thesis, *Faculty of Entrepreneurship, University of Tehran*. (in Persian).
- Bernini, A.; Bossavie, L.; Garrote-Sánchez, D., & Makovec, M. (2024). Corruption as a push and pull factor of migration flows: evidence from European countries. *Empirica*, 51(1), 263-281.
- Bhagwati, J. (1964). The pure theory of international trade: A survey. *The Economic Journal*, 74(293), 1-84.

Bolzani, D. (2020). Thirty years of studies on migrant entrepreneurship: New opportunities for management scholars. In *Migrant entrepreneurship* (pp. 11-54). Emerald Publishing Limited.

Bonyadi, H., & Shahabadi, A. (2018). The impact of entrepreneurship on elite migration in selected countries of the MENA region and emerging economies of the G20. Master's thesis in Economic and Social Sciences, *Bu-Ali Sina University, Hamadan*. (in Persian).

Brancu, L.; Munteanu, V.; & Gligor, D. (2012). Study on student's motivations for entrepreneurship in Romania. *Procedia-social and behavioral Sciences*, 62, 223-231.

Byrne, B. M. (2013). *Structural equation modeling with Mplus: Basic concepts, applications, and programming*. routledge.

Capra, F. (2014). *The Systems View of Life: A Unifying Vision*. Cambridge University Press.

Cham Asemani, M.; Narengi Thani, F.; Mirkamali, S. M., & Zolfagharzadeh, M. M. (2024). Analyzing the Reasons of the Migration of Academic Elites from the Perspective of the Functions of Higher Education in Iran: Using a Systematic Review (2002-2022). *Journal of Management and Planning In Educational System*, 17(1), 155-184.

Chodavadia, S. A.; Kerr, S. P.; Kerr, W. R., & Maiden, L. J. (2024). Immigrant entrepreneurship: New estimates and a research agenda.

Cleave, E.; Wark, C.; & Kyeremeh, E. (2023). Immigrant attraction and retention: An exploration of local government policies. *Wellbeing, Space and Society*, 5, 100161.

Cohen, R. (1996). *Theories of migration*. Edward Elgar Publishing.

De La Garza, R. (2010). Migration, development and children left behind: A multidimensional perspective. *Social and Economic Policy working paper*, 1-37.

Diogo, E. (2024). "Why Here?"—Pull Factors for the Attraction of Non-EU Immigrants to Rural Areas and Smaller Cities. *Social Sciences*, 13(4), 184.

Duan, C.; Kotey, B.; & Sandhu, K. (2023). A systematic literature review of determinants of immigrant entrepreneurship motivations. *Journal of Small Business & Entrepreneurship*, 35(4), 599-631.

Esmaeili, N., & Mahmoudian, H. (2024). Globalization and elite migration: hierarchical analysis of factors influencing the migration of iranian elites. *Journal of Population Association of Iran*, 19(37), 375-416.

George, A. (2023). *Return Migration and Entrepreneurship: The Role of Highly Skilled Women in Nigeria's Technology Services Sector* (Doctoral dissertation, Open University (United Kingdom)).

Hosseini, S. K.; Khosrowshahi, H.; & Saeed, M. (2019) Factors affecting tendency of cultural elites to migrate to developed countries, *Journal of Social Development Studies of Iran*. 12(3); 51-62. (in Persian).

Huang, Y.; An, L.; Wang, J., Chen, Y., Wang, S., & Wang, P. (2021). The role of entrepreneurship policy in college students' entrepreneurial intention: the intermediary role of entrepreneurial practice and entrepreneurial spirit. *Frontiers in Psychology*, 12, 585-698.

Jahani, N., & Ahmadipour, M. (2018). The relationship between creativity and entrepreneurship and academic performance of students of the Shahid Salehi Public Library, Babolsar. *Third National Conference on New Approaches in Education and Research*. (in Persian).

Kahn, S.; La Mattina, G.; & J MacGarvie, M. (2017). "Misfits," "stars," and immigrant entrepreneurship. *Small Business Economics*, 49, 533-557.

Khan, M. I.; Alharthi, M.; Haque, A., & Illiyan, A. (2023). Statistical analysis of push and pull factors of migration: A case study of India. *Journal of King Saud University-Science*, 35(8), 102859.

Khan, N.; Xing, K.; & Mahmood, S. (2024). Economic growth through determinants of technical and vocational education and training in Pakistan: Mediating role of human resource development. *Journal of the Knowledge Economy*, 1-24.

Khodadad Kashi, F.; Shahhoseini, S.; Mirzababazadeh, N., & Jani, S. (2023). The Impact of Learning on Technology Content of Iran's Industrial Export. *Iranian Economic Review*, 27(3), 709-735.

Khosa, R. M., & Kalitanyi, V. (2015). Migration reasons, traits and entrepreneurial motivation of African immigrant entrepreneurs: Towards an entrepreneurial migration progression. *Journal of Enterprising Communities: People and Places in the Global Economy*, 9(2), 132-155.

Khosravi, A. A.; Khosravi, S.; Mansouri Bidkani, M., & Mir, S. A. (2020). Elite migration and its relationship to development: Opportunities and challenges for policymakers. *Education Strategies in Medical Sciences*, 12(6), 8-18.

Kiani, K.; Shahryaripour, R.; Moradi, F. & Sadr, H. (2019). Structural modeling of the factors affecting elite students' immigration tendency (case study: Semnan University). *Higher Education Letter*, 11(44), 121-151. (in Persian).

- Kuckertz, A., & Scheu, M. (2024). From chalkboard to boardroom: Unveiling the role of entrepreneurship in bolstering academic achievement among professors. *Journal of Business Research*, 175, 114570.
- Kumar, S. (2018). Human resources-government sector vs private sector. *Indian Journal of Applied Research*, 8(4), 52-54.
- Lee, W. H. (2023). A study on the impact of local entrepreneurship education on the entrepreneurial motivation, entrepreneurial competencies, and entrepreneurial spirit of education participants. *Journal of The Korea Society of Computer and Information*, 28(11), 201-208.
- Mahmoudi, M.; Daneshvar Kakhki, M.; Shahnoushi, N., & Mohammadi, H. (2019). Using multilevel model to investigate factors affecting on intention to stay of young people in villages (case study: the selected cities of Kermanshah province). *Journal of Economic Research (Tahghighat-E-Eghtesadi)*, 54(3), 695-737. (in Persian).
- Mahmoudi, M.; Daneshvar Kakhki, M.; Shahnoushi, N., & Mohammadi, H. (2017). Analysis of the tendency of youth to remain in villages, case study: selected counties of Kermanshah province. *Third Annual Conference of Iranian Agricultural Research*, Shiraz. <https://civilica.com/doc/656070>. (in Persian).
- Meshram, M. A. R.; Tullah, M. B.; Patil, S., Deka, M. R. J., Gupta, P. P., & mustafa Jan, F. (2024). Examining the role of gender in the social dynamics of migration. *Educational Administration: Theory and Practice*, 30(2), 426-432.
- Miyamoto, A.; Seuring, J.; & Kristen, C. (2020). Immigrant students' achievements in light of their educational aspirations and academic motivation. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 46(7), 1348-1370.
- Mohiuddin, M.; Hosseini, E.; Faradonbeh, S. B., & Sabokro, M. (2022). Achieving human resource management sustainability in universities. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 19(2), 928.
- Mousavi-Rad, S. H., & Ghodsian, H. (2015) Analysis of elite migration and the effect of deterrent policies using system dynamics, *Strategic Management Research*. 21(59): 37-63. (in Persian).
- Naval, N.; Alexopoulos, C.; Rizun, N., & Saxena, S. (2024). Identifying the push and pull factors for migration patterns vis-à-vis smart cities' context. *Journal of Science and Technology Policy Management*.
- Parsons, T. (2013). *The social system*. Routledge.
- Prasetyo, P. E. (2019). The reliability of entrepreneurial productivity as driver of economic growth and employment. *International Journal of Entrepreneurship*, 23(4), 1-15.

Qosja, E., & Druga, E. (2015). Entrepreneurial spirit and factors affecting it: Case study based on the students of the European university of Tirana. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 1(3), 680-691.

Ragheb, A., & Karami, M. (2025). Iranian brain drains: causes and solutions through a meta-synthesis approach. *Journal of Population Association of Iran*, 19(38), 333-366.

Runciman, W. G. (1966). Relative deprivation and social justice: A study of attitudes to social inequality in twentieth-century England. (*No Title*).

Safaie, N.; Chakmehchi Khiavi, F.; & Shahsavar, M. S. (2023). Examining the Emigration of Elites from Iran: A system dynamics approach. *Journal of Systems Thinking in Practice*, 2(4), 17-32.

Saroj, S.; Shastri, R. K.; Singh, P.; Tripathi, M. A.; Dutta, S., & Chaubey, A. (2024). In what ways does human capital influence the relationship between financial development and economic growth? *Benchmarking: An International Journal*, 31(4), 1073-1091.

Schumacker, R. E., & Lomax, R. G. (2004). *A beginner's guide to structural equation modeling*. psychology press.

Wallerstein, I. (1974). The modern world-system i capitalist agriculture and the origins of the european world-economy in the sixteenth century, with a new prologue.

Walther, S.; Haubold, S.; & Dobrucka, R. (2024). Differences in the start-up behavior of chemistry students with and without an immigration background: A comparison between Germany and Poland. *Journal of Entrepreneurship Education*, 27(5).

Wang, Y.; Pei, F.; Zhai, F., & Gao, Q. (2019). Academic performance and peer relations among rural-to-urban migrant children in Beijing: Do social identity and self-efficacy matter? *Asian Social Work and Policy Review*, 13(3), 263-273.

Weber, M. (2005). *Rationality and Freedom*. Translated by Moqen Y., & Tadin, A. Tehran- Hermes Publication.

Weber, M., & Kalberg, S. (2013). *The Protestant ethic and the spirit of capitalism*. Routledge.

Yu, Z., & Lu, K. (2023). What motivates academics toward entrepreneurship? Examining the formation of academic entrepreneurial intention from the push-pull perspective. *Frontiers in Psychology*, 14, 1073866.

Zhang, P.; Wei, X.; & Mao, G. (2024). Cultural diversity, social integration, and migrant entrepreneurship-evidence from the China migrants dynamic survey. *Small Business Economics*, 62(3), 1135-1155.